

descrierea uneia dintre morțile mele
(înrîstare)

deodată trupul meu
s-a alungit și a curs,
străbătând ținutul acesta
sub formă de rău foarte înrîstiat.

deodată și inima mea
a crescut și a ieșit din mine ușoară,
risipindu-se prin ținutul acesta
sub formă de litere și ele foarte înrîstiate
dintr-o nesfârșită carte.

deodată și creierul meu
a sporit și a zburat din mine
înălțându-se peste ținutul acesta
sub formă de cruce și ea foarte înrîstiată.

gabriel chifu

ileana stana
ionescu

În primul rând, cred că s-a pierdut sentimentul de generație și asta e destul de grav. S-ar putea ca și școala, și teatrul să fi contribuit la aceasta. Eu socotesc că între generația numită "de aur" și tânără generație se află un gol imens, care nu știu când se va umple, dacă se va umple, cum se va umple. Cei de acum sunt cruzi, nemodelați. Oricum, nu doresc să-i judec pe tinerii mei colegi, ci, eventual, noua generație, care este lipsită de entuziasm, lipsită de țeluri majore, lipsită de preocupări alese.

pag. 15

istorie literară

**Operele lui Ion
Heliade Rădulescu**

literatura lumii

Albastrul furat

clo duri bezzola

pag. 16

horia gârbea:

Ochiul artistului la Tomis

Am petrecut de curând două zile la Constanța, la invitația revistei "Tomis", pentru o manifestare organizată de această publicație cu prilejul Zilelor Constanței. După o jumătate de an de la inaugurarea noii serii a "Tomisului", am găsit revista în plină ascensiune, prospăt mutată într-un sediu nou și bine utilat, iar pe directorul ei, plasticianul Ion Țițoiu și pe redactorul șef, prozatorul Ovidiu Dunăreanu, în ora de vârf a încheierii următorului număr și al bunului de tipar.

Cu tot programul încărcat, gazdele au găsit timp să organizeze la Muzeul de Artă o manifestare elegantă și foarte densă intelectual, la care am putut convorbi cu mulți colaboratori și oa-

vizor

meni de cultură din oraș. Prin elanul și diplomația sa, Ion Țițoiu a reușit să aducă în jurul "Tomisului" nu numai o echipă redacțională tânără și valoroasă (Ileana Marin, Mădălin Roșioru și alții), dar și interesul autorităților urbei și sprijinul creatorilor, oamenilor de artă constanțeni.

"Tomisului" de serie nouă arată excelent și "concorează", într-un spirit de amicitie și fair-play exemplar, cu o

publicație editată sub egida Teatrului "Oleg Danovski", "Amphion", la care lucrează prozatorii Florin Șlapac și Dan Perșa.

E uimitor cum reușește să organizeze "Tomisul" maestrul Ion Țițoiu, solicitat intens ca profesor de artă plastică la (deocamdată!) două universități, autor de lucrări monumentale, în permanentă mișcare în întreaga Europă. Sigur, unul dintre secrete îl constituie calitatea echipei care îl înconjoară, dar, fără dinamismul său admirabil, sunt sigur că n-ar avea atâtea reușite.

Privind numeroase lucrări ale lui Ion Țițoiu, care este și un autor extrem de prolific, am constatat că motivul lor plastic recurent, fie că e vorba de mozaic monumental, ceramică, pictură sau sculptură în bronz este Ochiul Deschis, un simbol mistic, dar și o marcă personală a "vegheii creatoare" a artistului. "Tomis" este una dintre puținele reviste de cultură, preponderent de literatură, coordonate de un artist plastic. "Ochiul" său atent a determinat-o să atingă un nivel remarcabil. Mi s-a părut însă evident că viitorul o va face încă și mai valoroasă, prin creșterea experienței și coeziunii echipei. Vor rămâne la fel, pentru că se află la o cotă maximă de pe acum, patosul cultural și energia creatoare ale lui Ion Țițoiu.

Revista craioveană „Ramuri“ - una din cele mai bune din țară - nu întârzie să comenteze cărțile importante ale momentului. În numărul de față, le întâlnim pe cele semnate de Gabriel Liiceanu, Eugen Negrici, Nicolae Manolescu, Traian Ștef. Generos ca de obicei, redactorul șef, Gabriel Chifu, n-are prejudecăți.

stelian tăbăraș

Căldură mare!

vin în vizită la locatari mai multe zile. De parcă s-ar fi modificat și legea ubicuității, respectivele persoane plătind simultan la două domiciliu.

Am scris chiar de curând în acest colț de pagină despre absurdul unor biruri feudale, de la „fumărit“ până la „ruptul sterpelor“. Nu credeam că imaginația fanariotă ori ciocoiască poate fi egalată, cu atât mai mult depășită, dar, vorba optimistului, se poate!

Legile termodinamicii demonstrează obiectiv că energia calorică nu circulă decât într-un sens: de la cea mai mare, la cea mai mică. Păi, de-aia și-a pus omul centrală proprie: ca să fie mai cald decât la cei „fără“.

Dar, dincolo de aceste despicări ale firului în patru, motivul ce a dus la o nemulțumire generală e altul: periclitarea intimității locuinței. Dacă pentru o o percheziție a poliției e nevoie de autorizație, pentru controlul administratorului, nu. Oamenii știu bine din ce categorie provine majoritatea acestor „administratori“, cu cine lucrează ei mână-n mână pentru nația română. Cei care scriu cine pe cine a vizitat, eventual de ce, încurajând delatiunea între vecini, aflând cine, ce gătește, cum și cât a costat zugerăvitul. Câți sunt cei care au îngroșat rândurile *prea multilor pensionari* în 1990, la o vârstă când ar fi trebuit să lucreze încă pe puțin un deceniu? Expresia „un salariat ține în spate aproape trei pensionari“ are în vedere și milionul de tineri ce au ales alte zări pentru o viață mai decentă?

Dar, revenind la absurdul disputei din jurul caloriferelor: consilierul „pensionat“ (e drept, la mai mult de 50 de ani) a fost calificat ca „incapabil, fără imaginație“, dar punctele și subpunctele hotărârii au rămas ca-n tren. Ce s-au mai *încins* spiritele pe seama caloriferelor *reci*. Căldură mare, nene Iancule!

nocturne

Că ei vor trebui să plătească vecinilor, pentru că prin pereți - pe lângă altele! - ar pătrunde și căldura dinspre aceștia. Niște calorii ar mai primi și de la țeava care le traversează propriul apartament. Și pentru cei care n-au centrale proprii se va introduce o plată pe element de calorifer, motiv pentru care administratorul de bloc va avea dreptul să tot controleze locuințele oamenilor ce compun Asociația.

Spusese „de la el“ ceva anume consilierul care a îngroșat recent rândurile pensionarilor? Analiza recentei H.G. în presă și la Televiziune a arătat că nu. Așa sună chiar textul făcut public. Ba, în el mai citim și alte enormități: că vor trebui plătite niște sume și pentru cei ce „efectuează în apartamente lucrări de o anumită durată“ (dădace etc.), pentru cei ce

Director:
Marius Tupan

Colectivul de editare:

Marinela Țepuș (redactor)
Mariana Bunescu (tehnoredactor)
Simona Galațchi (corectură)

Redactori asociați:

Horia Gârbea; Daniel Nicolescu;
Ioan Es Pop; Stelian Tăbăraș

Revista „Lucașfărul“ este editată de Fundația Lucașfărul, cu sprijin de la Uniunea Scriitorilor din România și Ministerul Culturii și al Cultelor

Redacția și administrația:

Calca Victoriei nr. 133, București, sector 1,
telefon 212.79.94, fax 312.96.93
e-mail: fundatia_luceafarul@yahoo.com
Cont în lei: Banca Comercială Română, filiala
sector 1, Calca Victoriei nr. 155.
Număr de cont: 2511.1-1543.1/ROL
Cont în valută: 472161601590
ISSN - 1220-627X

Tipar: SEMNE '94

Abonamentele se pot face la toate sucursalele RODIPET și la oficiile poștale din țară.
Revista noastră este înscrisă în Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

La încheierea celui de-al doilea Război Mondial - în 1946 -, Premiul Nobel pentru literatură avea să revină scriitorului elvețian de limbă germană Hermann Hesse, care a devenit apoi unul dintre cei mai citați, apreciați și, probabil, iubiți prozatori europeni, unul dintre primele două nume aparținând literaturii jumătății a doua a secolului al XX-lea, de pe continentul nostru, mai adesea menționate în preferințele publicului american (celălalt fiind al lui Alberto Moravia). **Călătorie spre soare răsare** este, probabil, cartea lămuritoare asupra originilor impactului pe care opera lui Hesse l-a avut asupra contemporanității - avem în vedere un roman inițiativ, în care simbolurile, elementele tematice, adesea de o valoare puternic alegorică, se încadrează într-un sistem semantic și, până la urmă, lingvistic, criptic și, în același timp, lesne decriptabil. Totul, în respectul text,

**caius traian
dragomir**

este ritual - este rostire asupra misterului, eventual incantație. Rămâne a fi descoperit subiectul în atenția cui este transmis mesajul. Cititorul nu este mai mult decât ființa care îl descarcă pe autor de o răspundere existențială profundă, poate totală - este judecătorul cu absolută certitudine câștigat pentru cazul celui care scrie, pentru opțiunile acestuia, pentru varianta sa de viață. Cititorul, este presupus a fi martorul dreptății acelei forme de trăire adoptată de scriitor.

Hermann Hesse propune lumii, în mijlocul secolului abia trecut, o anumită formă de ființare spirituală umană, în trei variante - observabil diferite, în realitate subtil distincte. Hesse este adeptul elaborării propriei existențe prin atente exerciții spirituale. Succesiunea, în timp, a romanelor și navelor sale nu pune probleme - demonstrațiile și declarațiile sale de convingere sau credință se repetă, se reiau, își răspund unele altora sau se completează, trecute de la o carte la alta. Viața este, oricum, un eșec - nu devine însă, pentru Hesse, o tragedie și, chiar ca eșec, ea poate avea (trebuie să aibă) o concluzie parțial fericită.

Lupul de stepă relatează, în manieră distins suprarrealistă, proprie autorului, asupra eșecului pasiunii - al pasiunilor. Emoția face viața să fie cu adevărat viață dar, în același timp, ea devastează totul - ceea ce a creat sfârșește prin a ucide. Pregătirea, antrenarea, exersarea spirituală - așa ca în cadrul tehnicilor proprii religiilor orientale, ca în jocurile inițiatice, în mistere, precum în practicile rituale ale confreriilor monastice sau laice - sunt obligatorii, ceea ce nu înseamnă însă că ar fi și întru totul salvatoare.

Exercițiul spiritual este în chip neîndoielnic așezat în opoziție cu trăirea imediată, emoțională, în **Narciss și Goldmund** - de bună seamă, pasiunea este ceea ce oferă maximum de bucurie, sau de autenticitate, dar și minimum de împlinire. Tipurile evoluțiilor umane se prezintă drept mutual exclusive - pasiunea trăită și austeritatea exersată riguros sunt căi eventual asociate, care

însă niciodată nu pot conflua. Valorile ipostazelor existențiale nu sunt transmisibile; complementaritățile sau similitudinile nu conduc la o adevărată instituire a comuniunii între spirite, între individualități, între ființe omenești. Forma cea mai reușită a apropierei oamenilor este camaraderia - nimic nu ajunge să se extindă mai presus, dincolo de aceasta.

Când intră în joc legătura, comunicarea, în cadrul grupurilor umane mari, singura modalitate de existență spirituală rămâne exercițiul, riguros, voluntar, formal, ritualizant. Singurul chip al manifestării, în aceste circumstanțe, al pasiunii, îl constituie pasiunea pentru ritual. Spre a încorpora însă ritualul trebuie să rămână creativ, productiv, să genereze descoperiri - el va fi, deci, un ritual al jocului, sau unul al călătoriei. Iată în jurul cărora teme se alcătuiesc narațiunile în **Jocul cu mărgelile de sticlă** și, respectiv, **Călătorie spre soare răsare**. Coeziunea umană este, în continuare, plasată și stabilizată în nivelul fraternității - sau al camaraderiei. Nu se obține, ca împlinire,

Siddhartha

nimic în plus pe aceste căi. Legătura dintre oameni poate lua forma structurii de grup, ori aceea a comunicării a doi. Oricum ar fi această viață, ca nu există ca atare decât drept consum emoțional - nu își poate însă derula firul de spiritualitate decât prin exercițiu auster, izolat, personal, individual, specific. Mai există și o a treia cale, cea mai sigură a ființării: singularitatea comunicării în interioritatea sinelui și în raport cu totalitatea ființei.

Această ultimă variantă existențială, propusă de Hesse, preluată din buddhism, poartă numele bine știut, inițial, al lui Buddha, ca o recunoaștere fără echivoc, al originii și sensului ideilor care structurează romanul - este povestea, legenda, **Siddhartha**. În această proză, personajul, unicul de fapt, vine către oameni, către semeni - aceștia reprezentând variantele ultime ale umanului, ca opțiuni, sau șanse pentru om - doar pentru a constata nonsensul demersului și a se reîntoarce la sine. Cu sine însuși el nu va comunica într-adevăr decât în sunetul unic și neschimbător, produs de apa unui râu - cel al universalei curgeri, sau unul cât se poate de concret.

Este acest autor, enorm citit, recunoscut, recompensat, deja, poate, acum, ușor desuet, cu adevărat reprezentativ, nu în primul rând pentru arta, ci pentru viziunea existențială a secolului al XX-lea sau, mai vast, a umanității moderne? Cu siguranță: da - aceasta însă nu drept o dovadă a calității, ci mai curând a deficitului existențial al ființei acestei vremi recente, actuală încă. Proprie respectivului om este retragerea în sine, precum aceea a stoicilor, a lui Epictet sau Marc Aureliu, ori a buddhiștilor, atât de apropiați lui Hesse - sau a celor care își încearcă definirea și ciclarea interioară după modelul exercițiilor unui Loyola. Nimic nu poate fi găsit în el ca vocație a sacrificiului de sine autentic, al adevăratei hotărâri eucharistice.

Unde ar putea fi văzută literatura sacrificiului și dăruirii? **Învierea** lui Tolstoi nu este mai mult decât sacrificiu în virtutea propriului păcat. Îmi vin în minte câteva nuvele de London (de exemplu, **Mexicanul**) și, mai ales, **Robie**, de Maugham. Conștiința perfecțiunii încă persistă în epoca pentru care Hesse a fost considerat, el însuși, un simbol.

**marius
tupan**

Mină de aur

Se încheie, iată, un nou campionat al cercului, numit, pe la noi, fotbal. Parcă niciodată n-a fost mai amuzant ca acum. Totuși, *amuzant* nu-i cuvântul cel mai potrivit. Nici *caraghios*, nici *dement*, nici *grotesc* n-ar putea să-l caracterizeze îndeajuns. Ar trebui inventat un alt adjectiv, care să acopere întreaga gamă de combinații, permutări, fracțiuni și diversiuni ce foșgăie în această zonă, greu de controlat chiar și de către guvernării ambiționate, ca mai ieri generalii ceaușiști, să-și facă publicitate: de orice fel și în orice condiții. Oricâte tentative de înlăturare a personajelor suspecte și sinistre - avem și noi S.S.-iștii noștri - au fost, rezultatele au rămas nule, căci societatea federală, ermetic închisă, n-a permis nimănui, nici chiar legiuitorilor, să o aducă la normalitate. Unii sunt tentați să spună că e vorba de un stat în stat, alții, de o conspirație a mafioșilor autohtoni, noi însă, detașați și glaciali, admitem că avem de-a face cu o *mină de aur* pentru scriitorii aflați în explorare. Aici se află o faună bogată și diversă, cum în puține sectoare se mai găsește. De câteva decenii, aceleași persoane dubioase fac jocurile - în culise, nu pe gazon! -, ani de-a rândul campioanele se știau la debutul sezonului, nu la finalul acestuia. Au fost scoși pe bandă golgeterii, s-au vândut fotbaliști pe prețuri derizorii, unii procuratori, vânzătorii de bomboane agricole mai ieri, au ajuns miliardari peste noapte, continuând să se exprime într-o limbă pășărească. Lumea fotbalului pare să trăiască în paralel cu noi, deși își extrage sumele fabuloase din naivitatea și credibilitatea noastră. Într-un anume fel, nu trebuie condamnată. Și-a ales administratorii pe sprânceană, temerari și pretutindenari, formați și căliți în perioada ciumei roșii, când nu oricine rezista atâtor presiuni și maladii venite din partea purtătorilor de toxine. Jean Pădurcanu e un exemplu edificator în acest sens, Gheorghe Ștefan, un demn colaborator și continuator al său, iar Mitică Dragomir a devenit deja o legendă. În fața căruia pâlăște până și Oștap Bender, faimosul personaj al lui Ilf și Petrov. Să mai spună cineva că viața nu bate arta! Puțini indivizi au supraviețuit mai multor regimuri ca Corleone (cacofonia îl individualizează!), omul reușind chiar să se distreze cu persoanele pe care, mai întâi, le-a ademenit în tot felul de capcane, mângându-le și compromițându-le, ca apoi să le joace după cum îi este pofta. Revolta onora de a se litrosi de el a rămas la microfoane, de vreme ce personajul caragialesc știe că „în viață te acoperi de acte, iar în moarte, de pământ”. Citatul îi aparține. Șantajul e arma împotriva căreia puțini se încumetă să riposteze. Apelând - sitematic! - la acesta, nu-și simte fotoliul periclitat. Plecarea lui din fruntea *Ligi* nu mai depinde de voința altora, ci numai de capriciile sale. În toate demonstrațiile - rudimentare, agramate, ridicole -, descoperim fiara ce-și arată colții, dar ghicim și plăgile celor care, insurgenți pentru o vreme, dau înapoi, temători că înaintarea le-ar putea fi fatală. Îți este aproape imposibil să-l portretizezi în câteva cuvinte pe cel care ține la distanță atâția nemulțumiți, inclusiv pe componenții unei echipe naționale, care a adus atâtea bucurii românilor. În literatura contemporană există multe pagini inspirate din aria sportului rege, aparținând prozatorilor D.R. Popescu, Fănuș Neagu, Eugen Barbu, Ion Băieșu și, cu voia dumneavoastră, ultimul pe listă, subsemnatul, dar un *erou* de talia lui Mitică Dragomir n-a fost inventat încă. E timpul să între și în literatură, unde ar face impresie: în ce fel, nu mai trebuie să insistăm.

Poetul, ca o vietate înfricoșată

raluca dună

Despre Dan Sociu, un tânăr poet de 25 de ani, născut în Botoșani, student la Litere în dulcele țârg al Ieșilor, se știu foarte puține în târgul Bucureștilor, deși volumul său de debut **Borcane bine legate, bani pentru încă o săptămână** (Junimea, 2002) a obținut anul acesta, ex-aequo, Premiul Național "Mihai Eminescu".

Primul vers, primul poem al volumului de debut au o anume aură prevestitoare. Dacă titlul primului poem al lui Dan Sociu - **vodcă sau vin** - ne poate trimite la memorabilul vers al lui Ioan Es. Pop "aici viața se bea și moartea se uită" și la atmosfera boemei literare, poemul debutează în genul lui Cristi Popescu: "prima oară când mi-am văzut numele tipărit/ a fost în nouăzecișunu în ziarul local la/ decese chiar a doua zi după moartea tatei. Continuarea seamănă însă doar cu Dan Sociu: "plesneam de mândrie și stupoare și încântare/ bineînțeles că am citit anunțul de vreo/ douăzeci de ori îmi silabiseam numele/ puneam degetul limba urechea și brusc/ îmi aminteam/ de mortul din casă de oglinzile acoperite cu/ cearșafuri de statutul meu de proaspăt orfan/ repede mă prefăceam că mi-e rușine/(...) la paisprezece ani am scris o povestioară sefe/ și un scriitor bucureștean mi-a aruncat o vorbă/ așa într-o doară (...)/ ești talentat mi-a spus ai vână/ mi se strângea pielea pe spate așteptam o/ pedeapsă ceva îmi ziceam aoleu știe că mă masturbez// știe că fumez/ mi-

cronica literară

am cumpărat un caiet am scris pe copertă/ cu litere îngroșate dan sociu poezii (...)/ și noaptea când mă apuca foamea stăteam în chiloți/ în bucătărie și mâncam borș cu ceapă hop/ anxietatea dacă ar intra acum cititorii pe ușă/ și te-ar vedea// așa că n-am scris până acum mai nimic/ pentru că știu eu cum e cu poezia/ și cum se uită la tine când te plimbi prin casă-n chiloți".

Prima impresie, confirmată de următoarele poeme, este aceea de firesc: "poezia" este pentru "dan sociu", dincolo de modelul biografist sau al poeziei cotidianului, o experiență reală, spontană, netrucată. Deși extrem de elaborat în straturile profunde, textul nu lasă să se vadă, la suprafață, o "poetică". Poezia lui ne seduce prin acest firesc, printr-o vitalitate necontrafăcută: poemele au "viață" în ele. Iar această "senzație", că poezia este vie, nu se poate demonstra.

Dacă poezii "autentiști", practicanți ai "biograficului", se joacă adesea pe sine, în hollywoodiene "filme cu mine", în poemele lui Dan Sociu apare un copil-adolescent care ne vorbește cu extremă simplitate despre sine ca despre un băiat sensibil, plictisit, dezamăgit, îndrăgostit, entuziasmat, revoltat, rocker, bețiv, student etc. cutreierând și viețuind prin atât de realul, până la oniric, peisaj al Iașilor ("eul poetic", "personajul", "persona poetică" sau cum vreți să-i spuneți din poemele lui amintește de tânărul mafiot din **Billy Bathgate**, de Doctorow sau de adolescentul din **De veghe în lanul de secară**, de Salinger). Coincidența dintre sentimentul morții, al pierderii tatălui și "sentimentul" literaturii și al " existenței" poetice (orgoliul de a-și vedea numele tipărit) naște un complex de vinovăție care se asociază sexualității interzise ("eul" poetic ține de psihologia

infantil-adolescentină). Dacă mulți tineri poeți ar da oricât să fie surprinși "prin casă-n chiloți", lui Dan Sociu i-ar fi cu siguranță rușine: nu doar de cititori, dar și de "poezie". Și mă întreb ce e cu această pudoare, pentru că Dan Sociu nu e un poet pudic, inhibat față de tabuurile limbii. Cred că "pudoarea" lui Dan Sociu e una "religioasă", e "rușinea" omului căzut din Paradis, rușinea față de "tatăl mort", rușinea de a descoperi delicia orgoliului și ale libertății limbajului (literaturii). De aici și acea înfricoșare a vietății eliberate, spaima de pedeapsă, care generează fantasmatic scenariu grotesc: în **mon reve familial**, dezvăluirea visului erotic - consemnat în "gazeta de perete" a școlii - e urmată de "scoaterea în careu" a pionierului vinovat și de batjocura colegilor. Încă o dată, "consemnarea" - exhibarea publică a numelui (ca o primă formă de literatură) se leagă de cădere - de sexualitate și de moarte. De aceea poate, tânărul poet e o vietate înfricoșată de propria libertate și de propriul limbaj.

Dan Sociu este agresiv sau vorbește despre sexualitate nu pentru a șoca, ci pentru a "acutiza" imaginea ori limbajul: "pe fereastra dinspre vest noua clădire a direcției muncii/ dincolo un ocean de lighene umplute cu zoaie/ la est cantina săracilor în spatele ei un deșert/ din cutii de nisip în care milioane de pisici dorm/ și se pișă între toate astea blocul emșapte aici/ dorm eu și mă piș gândindu-mă că poate/ ntr-o zi o să-mi folosească aici fac/ dimineața gargară și tot aici aduc/ uneori o femeie după ultimul spasm prezervativul se izbește/ de fereastra deschisă se scurge/ încet printre elemente" (de unică folosință). Sunt poeme care îmi amintesc de un text al lui Cristian Popescu, publicat în "Luceafărul", prin '92, în care poezia e comparată cu o căfea cu țățele secate care hâpăie un ficat stălcit pe podelele murdare ale unui restaurant, pentru a le da apoi puilor "lapte alb și bun". Așa și cu aceste poeme ale lui Dan Sociu (există și un poem-manifest social, **facem o pauză cât să ne umplem paharele**, scris într-un stil agresiv ianușian): agresivitatea, duritatea, "vulgaritatea" (materiei) se transformă în ceva "alb și bun".

Dar agresivitatea și sexualitatea nu sunt caracteristicile acestei poezii. Pentru a-l caracteriza pe Dan Sociu am folosi două cuvinte: liric și ironic. Amestecul paradoxal dintre lirism, ironie și autoironie (ca variantă a "rușinii" originare de a fi poet, de a se exhiba) se vede cel mai bine într-un poem precum **fratele păduche**, unde explicația pentru molipsirea cu păduchi, după un chef orgiastic, sună astfel: "...povestea pornise de undeva// din afara noastră/ și în fond se explica prin dorința/ simplă/ omenească/ a unui păduche însingurat/ de a sărbători crăciunul cu noi".

Fundamental, Dan Sociu este un liric care nu trădează linia tradițională moldoveană. Ironia (și autoironia) se manifestă împotriva limbajului și a metodelor poetice devenite modele: structurile semi-înghețate ale limbajului, cotidian ori literar (catacreze, locuri comune ale intertextualității), ipostaze existențiale, lingvistice și literare uzate, precum poza whitmaniană ("mă simt stupid whitmanian"), modelul o'hara, modelul ianuș ("fac cheta la flegmă"), moda englezismelor, a cuvintelor argotice, inclusiv din argoul de tip "cool" de ultimă oră. De multe ori așează o poză de bard postmodern, iar poemul pare un adolescentin melos compozit, rostit live, un fals epos livrescolocvial, un monolog al cărui profund lirism se descoperă adesea abia în final, când poemul pare că se întoarce, ca un bumerang, împotriva

lui: "1. am scăpat în sfârșit de mai vechiul și ridicolul meu rău de mașină/ de pe bancheta dirspate aprob încântat/ înjurăturile prietenilor me comentariile lor tehnicezoterice//...2. de ce când și eu sunt ozone/ friendly environment friendly și chiar friendly la o/ adică semnez orice numai să fiu/ cu băieții iau poace la bîza. castane dupace peniciline stau/ capră și mă las cococșat la lapte/ gros bucuros fac cheta la flegmă/ nu te-au trezit la ploiești și nici la întoarcere/ n-ai apucat focurile de pe rafinării. în prima zi și-au ascuns cravata și centura/ a primit mustrare în fața careului/ își îngheța rușinat mucii și-ți cădeau panatolonii//.../ trec printre târtanii de pe copou ca/ tipul de la the verve nepăsător/ agățându-i cu umărul (adevărul/ radule că aș vrea să mă ia/ cu ei la o ciomăgeală la o bă/ ută la un tun la un viol în grup/ trec/ pe lângă țafe și gardieni publici și mă simt stupid whitmanian// în serile de toamnă câncard/ grămezile de frunze pe copou lucrurile, chiar par mai apropiate cămi înciotați de/ milenii se desprind ușor unul de altul alunecă/ pe role în vale pe lângă universitate prin/ gangu. repetenților printre mesele/ de la boema peste. fundație înspre gară" (ozone friendly).

Structura majorității poemelor este discontinuă - un flux de "grupuri" de imagini (chiar și stiluri) disparate, între care se stabilesc legături de tip simbolic, generate de memoria afectivă sau de o logică a fantasmelor (visul infantil, fan-

tasma erotică) - controlată lucid. Autorul încorporează în discursul său mai multe discursuri "la modă", dar pe care, imitându-le, le deconstruiește la fel de firesc. Poemul-bumerang începe în stil neorealist-confesiv și se întoarce asupra sa printr-o viziune intens onirică, amintind de plutirile din tablourile lui Chagall sau de poemele lui Nichita Danilov. Alteori poemul sau doar un fragment din poem are aparența unei simple balade postmoderne, serioase or parodice (când am făcut primul avort flipper!), care, până la un punct, s-ar putea "roști" pe stradă, pentru ca brusc, poemul, ca ntr-o implozie, să se surpe în interior.

Dan Sociu este abia la început, dar reușește deja să configureze un tip de expresivitate, care ca în proza lui Salinger, provine tocmai dintr-o economie de mijloace, într-un spațiu nud aproape neutru stilistic - în sensul unei expresivități a "firescului"; poate tocmai de aceea atinge forță metaforele, duritățile, agresiunile acestu limbaj - pentru că atunci când apar, ele tulbură ceva. "Anti-climaxul", desfacerea ironică a "limbajului literar" și reducerea la "limbaj" structura-bumerang a poemului și senzația acută de firesc pe care poemele o degajă, sunt "ași" din mânăca lui Dan Sociu. Acest "omule cu capul în mâini" (capu-n mâini) ne apare ca unul dintre cei mai "vii" poeți ai tinere generații.

Echilibristică

bogdan-alexandru stănescu

Ștefan Borbely adună, așa cum am văzut la mulți alții - în ultima vreme - articole într-o carte. Produsul final se intitulează **Opoziții constructive** (Editura Limes, Cluj Napoca, 2002). Ceea ce-l deosebește însă pe universitarul clujean (de, cu nimic mai prejos recenzării aici Luca Pițu și Gheorghe Grigurcu) este seriozitatea argumentației, evitarea oricăror polemici inutile, și aspectul unitar de eseu pe care cartea îl prezintă cititorului.

Autorul se situează - "etnic" vorbind - în punctul de tangență a două naționalisme mereu aflate în opoziție conflictuală, pe un teren minat de resentimente bazate pe un imaginar colectiv inflammat de prea multă vreme pentru a mai putea fi dezamorsat. Cu alte cuvinte, originea sa maghiară e "altoită" de românismul opțional. În cazul său, cred că este vorba mai curând de manifestarea unei libertăți indi-

care lectorul lipsit de prea multă inocență le va decipta ca fiind tururi de forță ale eruditului profesor.

Prima parte a cărții conține accentele cele mai personale ale volumului, fiind vorba despre naționalism și despre formele sale de manifestare pe plaiul mioritic în general și în Transilvania în special. Autorul debutează prin a relata un caz definitoriu pentru starea sa de "hibrid" etnic, atât în ceea ce privește receptarea sa, cât și în privința modului în care propriul psihic a conștientizat și asimilat excluderea de către "masă", pe baza condiției sale de Alteritate: "Mi se pare și acum incredibil, dar primul puseu de naționalism discriminativ l-am simțit abia la sfârșitul facultății. Eram secretarul anului terminal, se apropia festivitatea de absolvire, și decanul de atunci - om respectabil, de altfel - mi-a transmis prin intermediar știrea că nu voi putea rosti cuvântul de despărțire de profesori: cum festivitatea urma să aibă loc în comun cu anul corespondent al secției maghiare, e nerecomandabil - mi s-a spus - ca doi maghiari să vorbească la ceremonie. Prin urmare, să înteleg situația, dar trebuie să fiu schimbat."

Un contact cu discriminarea destul de întârziat și de blând (relativ blând), dacă stăm să ne gândim. Însă această formă ușoară de naționalism discriminator a avut rolul de a dezvălui tânărului că psihicul său era dotat cu o doză de "seninătate" ce avea să-l ajute în alte situații de acest gen. Trambulină pentru introspecția ulterioară, incidentul a reliefat trăsăturile unui caracter ușor de recunoscut în paginile cărții despre care vorbim. Persistă imaginea unei conștiințe a propriei valori care nu ține nici de etnie, nici de naționalitate, și de nici un alt aspect al contingentei.

Am "pedalat" atâta asupra psihicului pentru a ajunge la principala metodă de analiză a autorului, care aplică psihanaliza (de toate tipurile, atât mainstream, cât și cea a disidenților) pentru a sonda naționalismul și manifestările sale, cât și pentru a analiza rateurile din discursurile publice ale politicienilor români. Fiecare dintre ele constituie un exercițiu interesant și sunt sigur că eseurile respective au la bază cursuri sau seminarii ținute cu studenții.

Naționalismul în România este văzut ca fundamental cultural, iar apoi rasial, pentru a fi disecat și secționat pe trei paliere (de "finețe"): în primul rând, grosul, este naționalismul brut, manifestat de (psiho)clasa pseudo-citadinilor, primă generație la oraș, victime ale fantasmelor ceaușiste, indivizi fragili, dezrădăcinați, principalii atinși și de așa zisa reformă: "întrucât reforma îi periclitează în primul rând pe acești dezrădăcinați, numărul semnificativ al disponibilizațiilor recrutându-se cu predilecție din rândurile lor, naționalismul acesta e folosit ca și cameră compensativă de rezonanță pentru frustrări sau eșecuri." Acesta ar fi naționalismul radical, având la bază insecuritatea și incultura,

disponibilitatea la manipulare "subliminală". Tot ei tremurau și când "granițele ne erau amenințate"...

Un al doilea palier ar fi acela al naționalismului "anarhic", cum i-aș spune eu, numit de Ștefan Borbely autoreflexiv. E naționalismul protocroniștilor, al lui Pavel Coruț, Ion Țugui etc., de tip mesianic la români, naționalism provenind din credința superiorității culturale, la maghiari. Autorul consideră palierul acesta binar de ne-nivelat din cauza diferențelor de "materie" din care se hrănesc cele două forme: "paroxismul autoreflexiv românesc trimite într-o direcție supratemporală, metafizică, în vreme ce autoreflexivitatea maghiară e puternic sedimentată în istoric. Inerția faptei, prezentă în stilistica ambelor națiuni, are - pentru a da un singur exemplu - conotații specifice, ireconciliabile de ambele părți: la români (modelul **Miorița**), ea duce spre atemporal, spre cosmicitate, în vreme ce la maghiari ea decantează melancolia înfrângerilor succesive de după Mohacs (1526)."

Al treilea naționalism, cel de *caitfea*, este și cel mai interesant, dar și cel mai greu de definit. Ar fi prin urmare naționalismul intelectualității, al rafinaților, ascuns sub masca aristocratică a cosmopolitismului. Un naționalism al suprastructurilor, cu reverberații mimetice în microsocioal totuși. Este naționalismul care împiedică avansarea după un punct, pe orice scară ierarhică, a Celuilalt.

Ajungem acum la o parte interesantă a cărții, cea concentrată asupra analizelor fantasmatică ("analiza fantasmatică se bazează pe decipatarea tensiunii dintre nivelul conștient și cel subconștient al unui discurs, pornind de la premisa, preluată din psihanaliză, că autentic și subconștientul, prin fantasmă pe care acesta le dezvoltă, aflate, cel mai adesea, în vădită contradicție cu voința explicită a discursului. Sub aspect tehnic,

cronica literară

interpretarea e condiționată de identificarea cuvintelor sau a sintagmelor care concentrează nucleeele tensionale subliminale ale mesajului, și de alcătuirea unei fraze care sugerează fantasma.")

Analiza "fantasmatică" va dezvălui astfel ridicolul unora dintre sloganurile politice vehiculate în preajma alegerilor, sloganuri lucrate la sânge de echipe întregi de "specialiști". Unul dintre exemple este chiar sloganul Convenției Democratice, "Nu putem reuși decât împreună", din care prima parte are un impact hotărâtor asupra subconștientului țintă, iar partea a doua începe la rândul ei cu un efect minimalizator.

Stilul sobru, inteligent/eseistic al lui Ștefan Borbely, speculativ până la sânge mereu, dar niciodată fără metodă, abilitatea de a evita echivocul dau acestui volum aspectul unui exercițiu de măiestrie al unui dansator pe sârmă. E vorba despre o "reorganizare dintr-un punct de vedere non parțial, deci capabil să surprindă totalitatea ca atare", cum ar spune Vattimo. Orice alunecare i-ar putea fi fatală, iar în jur sunt numai false ziduri de sprijin. Tocmai de aceea echilibrul este găsit doar în Sine: "Am părăsit formațiunile civice din care făceam parte, am căutat să intru în cât mai puține organizații. Unii spun că e forma mea de iresponsabilitate. Eu continui s-o numesc libertate lăuntrică, știind că scrisul meu s-a deschis în clipa în care mi-am aruncat, din spate, toate poverile".

viduale, mai presus de orice constrângere de altă natură. Mi-o demonstrează și cuvintele autorului, demonstrațiile sobre (dar nu seci) pe care le face în articolele-eseu strânse în volum, de modul în care știe să argumenteze fără a exclude nici o posibilă ipoteză etc.

N-aș greși dacă aș numi această carte "discurs asupra naționalismului", căci aceasta este tema abordată, dintr-un unghi mai mult sau mai puțin personal, din perspectiva românului, sau din cea a maghiarului. Tema se dezvoltă treptat într-o radiografiere acidă a societății românești post-revoluționare, discursul devenind aici mai înțepător, mai caustic (pe măsura temei abordate, nu-i așa?). Faza finală va fi constituită de discutarea unor motive dragi vieții noastre literare din ultimi anii, cum ar fi problema generațiilor ('60, '70, '80, '90) a cazului Andrei Pleșu (acuzat a fi agent al germanității!!!), pentru ca finalul să fie destinat unor polemici aparent minore, dar pe

Lumi diferite

Editura Arvin Press, 2003

Mă bucur că pot scrie la această rubrică o cronică de întâmpinare în adevăratul sens al cuvântului. Cartea de care mă ocup este abia ieșită de sub tipar (unele texte au fost scrise chiar anul acesta) și aparține unei foarte tinere autoare (n. în 1978).

Lumi diferite nu este, totuși, un volum de debut. Adina Lipai a mai publicat acum doi ani o carte intitulată **Nimic**, care a fost editată apoi și în format electronic de Fundația Noesis.

În volumul de față sunt cuprinse probabil cele mai reprezentative proze scrise din 2001 încoace. Textele - le-aș numi schițe, nu atât datorită dimensiunilor reduse, cât mai ales construcției narative, mizând pe concizie și urmărind o "poantă" - reflectă în mare măsură lumea autoarei, în care ne putem recunoaște, la o adică, foarte bine și noi, cititorii. Este vorba despre Bucureștiul cu gropi, câini vagabonzi și gunoaie, despre cerșetorii din metrou și despre forfota de pe străzi în preajma sărbătorilor,

când nu mai ai loc pe trotuar de vânzătorii ambulănți. Naratoarea, care vorbește la persoana întâi în cele mai multe dintre texte, stă într-un cămin studențesc, învață pentru examene, chiulește de la ore, pleacă acasă cu trenul la sfârșit de săptămână, rememorează întâmplări din copilărie, adică din trecutul destul de recent. De fapt, tocmai această apropiere de copilărie, deloc trucasă și vizibilă în prospețimea și autenticitatea percepției, face din eul narator o figură atașantă și menține vie curiozitatea cititorului pe parcursul lecturii.

Proza Adinei Lipai nu este totuși autobiografică și nici șocant-alambicată, în maniera provocatoare a multor tineri autori. Stilul e rezervat și sobru, iar privirea naratoarei se îndreaptă către lumea înconjurătoare, unde știe să descopere detaliul semnificativ ce dă consistență schiței. Unele proze virează brusc spre fantastic - sau, hai să zicem simbolic, pentru că tendința parabolică e evidentă - ca de exemplu chiar povestirea ce dă titlul volumului. Totul începe cât se poate de banal: e descris un cetățean care se întoarce de la serviciu pe o ploaie torențială, cu fulgere și tunete. O gașcă de golani îl pândește lângă bloc, dar el reușește să-i evite. Tipul ajunge acasă, unde îl așteaptă prietena/soția (?). Are loc un fel de conversație, ea turuie întruna, el e cam distrat. Abia mai încolo, când apar niște precizări despre starea (reală?) a vremii, și, în sfârșit, în scena de la teatru, unde sunt descriși cei doi protagoniști, ne dăm seama de contrast. Ea e îmbrăcată ușor, de vară, iar el poartă palton. Sunt două "lumi diferite", care, după ce tinerii ies de la spectacolul pe care el își dorea de mult să-l vadă, încep totuși să se apropie treptat.

Alteori, textul se plasează exclusiv în lumea fanteziei, cum se întâmplă în **Ultimul zbor**, o meditație pe tema bătrâneții și a morții.

Nu știi cum va evolua scriitura Adinei Lipai. Cert este că nu m-am plictisit citindu-i cartea. Prozatoarea știe să construiască suspansul cu puține elemente, într-un cuvânt, stăpânește tehnica narațiunii de mici dimensiuni. De asemenea, aproape toate povestirile au "ceva de spus" și nu prea întâlnești pasaje diluate în proza Adinei Lipai. Poate, din când în când, la unele descrieri de natură, ai impresia că autoarea își trage sufletul puțin, într-un exercițiu de rutină, nu este însă ceva frecvent sau supărător. În orice caz, cred că deocamdată Adinei Lipai i se potrivește cel mai bine proza de observație fină și de combinare a detaliilor, în stare să releve sensul într-o felie de real cenușiu. De aceea ar trebui să-și cultive această înzestrare de a vedea dincolo de aparențe și de a stabili legături inedite între lucruri, această "hiperexcitabilitate", cum o numește ea însăși, care, alături de o rafinare a mijloacelor stilistice vor da probabil o proză valoroasă în viitor.

Deosebit de reușită mi s-a părut povestirea **Coincidente**; de asemenea, Adina Lipai este foarte în formă atunci când speculează pe seama "secretului" unor obiecte sau personaje (**Clădirea**, **Lumină anormală**) sau atunci când își amintește întâmplări din copilărie, pe care timpul le-a pus în altă lumină (**Serbarea de sfârșit de an**, **Stăpânul lumii**, **Fără urmare**).

Cartea abordează romantismul german din perspectiva istoriei ideilor, în încercarea de a acoperi niște lipșuri din cercetarea românească în domeniu și totodată de a combate unele clișee, cum ar fi, de exemplu, sentimentalismul atribuit îndeobște romanticilor. Scopul mărturisit al lucrării este de a descifra mesajul cultural al romantismului și de a înțelege spiritul romantic în toată complexitatea lui. Autorul e conștient de faptul că "filosofia romantică este tulbură, misterioasă, paradoxală" și că este aproape "imposibil de a-i determina conceptual esența" (p. 17). De aceea, el preferă să aproximeze ceea ce s-ar putea numi *Weltanschauung* romantic, discernându-i diferența specifică în raport cu alte curente culturale contemporane. Tocmai acesta este și principalul avantaj al cărții, care pune consecvent în lumină legăturile de multe ori greu sesizabile dintre romantism, pe de o parte, și iluminism, idealismul german, Hegel, Nietzsche, pe de altă parte. Această așezare în context îl obligă pe autor la numeroase referințe care depășesc cadrul cercetării sale, dar care fac din volumul de dimensiuni relativ reduse (156 p.) un text dens, fără formulări redundante.

Adaptându-și instrumentarul științific la obiectul de studiu, Nicolae Râmbu se mișcă și el la granița dintre filosofie și poezie, așa cum

maria irod

Adaptându-și instrumentarul științific la obiectul de studiu, Nicolae Râmbu se mișcă și el la granița dintre filosofie și poezie, așa cum

galaxia cărților

"poezia și filosofia sunt, în opera romanticilor de nedespărțiți" (p. 19). Astfel, metafizica lui Friedrich Schlegel și concepțiile sale estetice, de exemplu, sunt expuse atât pe baza reflecțiilor și a fragmentelor sale, adunate într-o ediție critică în 35 de volume, cât și pornind de la analiza romanului **Lucinde**. Din cele câteva pagini ce-i sunt dedicate, reușim să ne facem o idee despre importanța lui Schlegel pentru spiritul romantic.

O mențiune aparte merită ultimul capitol, intitulat **Romantismul și fascismul**, în care este analizată poziția echivocă a lui Nietzsche - aversiunea sa declarată împotriva romantismului "decadent" și, pe de altă parte, elementele romantice ale propriei gândiri - precum și controversata instrumentalizare a concepției sale de către nașiști. Relația ambiguă a lui Nietzsche cu romantismul este pusă pe seama fascinației combinate cu ură față de Richard Wagner, la Nietzsche *romantic* fiind aproape sinonim cu *muzică wagneriană*. Chestiunea interpretării ideologizante a filosofiei lui Nietzsche este schițată doar, fără a se intra în amănunte. Apare și sora lui Nietzsche în acest context, nu se fac însă nici un fel de speculații asupra rolului ei în deformarea imaginii filosofului. În schimb, este analizată pe scurt contribuția unor profesori nașiști/fasciști, responsabili de receptarea lui Nietzsche în acest cadru ideologic: Alfred Baumler, Richard Ochler, Giulio Evola, acesta din urmă fiind înțeles ca "element de legătură între concepția lui Nietzsche despre ierarhia de valori și viziunea nazistă despre ierarhie și ordine." (p. 142)

Bine scris și dotat cu o bibliografie consistentă, studiul lui Nicolae Râmbu este o carte utilă atât specialiștilor, cât și celor ce vor să-și îmbogățească, pur și simplu, cultura filosofică.

1) **Biobibliografie Octavian Voicu**
(Viorel Savin - Liliana Cioroianu),
Editura STUDION

2) **Fenomenul Labiș**
(Alexandru Toma),
Grupul editorial Mușatinii

3) **Și Jim Morrison ar fi cântat despre Melania**
(Levente Balint),
Editura Timișoara

4) **Lecția de uliu**
(Aurel Stancu),
Editura Alma - Galați

5) **Nordul gordian**
(Luminița Mihai),
Editura Junimea

Nicolae Râmbu

Romantismul filosofic german

Editura Polirom, 2001

Vreau să semnalez aici o lucrare interesantă și utilă a profesorului ieșean Nicolae Râmbu, trecută aproape neobservată la data apariției ei.

Foarte de curând, un mare premiu literar, acorat de Fundația Prometheus pentru cea mai bună carte a anului, a atras atenția nu doar asupra unor lucrări valoroase (selecționate după criterii nu prea lămurite), dar și asupra posibilității de a stabili atât de categorice clasamente. Am fost și eu beneficiarul unor similare distincții și chiar un profitor al hazardului, ceea ce nu mă sfiește să recunosc. Am făcut parte din diverse comisii, așa că știu cât se poate greși și, în ce măsură, rezultatul depinde și de factori exteriori sau de o anumită conjunctură. Pe vremea comunismului, ei aveau și conotație politică, deoarece aprecierile erau silite să țină seama și de factorul „putere”, chiar dacă aceasta nu emana direct de la C.C. În clipa de față, dat fiind faptul că obișnuita remunerație nu aduce autorului cărții decât returnarea cheltuielilor de redactare, obținerea unui oarecare premiu înseamnă o mult râvnită reparație pecuniară. (Nu e cea mai bună soluție într-o chestiune așa de delicată, dar mai bine o eroare care repară pe o alta, decât nici una.)

În cazul Premiului Prometheus, partea interesantă a fost caracterul non-ficțional al cărților ce s-au confruntat în final. Și a izbindit una de memorialistică (precum erau cele mai multe), de Gabriel Liiceanu, o carte desigur frumoasă și interesantă, cu pagini frumoase, cărora le păstrezi amintiri frumoase, dar atât. Eu cred că onor comisia a greșit și că **Om recent** de Horia-Roman Patapieviți ar fi trebuit laureată, deoarece,

opinii

dincolo de valoarea incontestabilă, este și o carte cu o miză neobișnuită. Eu cred că, în cultura și literatura de idei a României din toate timpurile, n-a apărut o încercare atât de ambițioasă de a răspunde unei probleme tipice epocii în care o parte din omenire, civilizația occidentală, se consideră a fi intrat. Ea depășește **Explicația omului**, de Mihail D. Ralea, unul dintre cântecele de lebedă ale culturii românești de dinainte de comunism. Aș zice că Patapieviți discută o problemă care nu e de fapt a noastră, la noi predominând încă o atmosferă de confuzie, consecutivă ruperii prea recente de un trecut întunecat și tragic, în care tipul uman scăpat în libertate nu a ajuns încă la o cristalizare ontologică și la acceptarea lucidă a unui program gnoseologic, în cadrul unei formule care, și pentru occidentali, rămâne o noutate și, uneori, un scandal.

Cartea lui Patapieviți este un vast tablou, dar și o temă de discuții (în spațiul în care s-au născut, înfierbântate), autorul atacă plenar, cu armele eruditului și ale analistului, o temă de istorie universală a culturii, pentru a cărei deslușire să spunem că sunt necesare foarte multe cunoștințe de ordin... istoric, de istoria filosofiei, a științei, a politicii și vieții în cadrul civilizației europene și americane. Nu știu să se fi mai încercat în spațiul nostru cultural așa ceva; nu am competența să judec nici rezultatele, nici valabilitatea demonstrațiilor (critica unora că folosește cu precădere stilul enunțiativ poate fi justificată, dar totul se scuză prin vasta anvergură a întreprinderii.) Eu i-aș reproșa că încearcă a fi simultan și o analiză, și o sinteză, un defect însă care atrage atenția asupra meritelor cărții. Este un răspuns sau un avertisment provocat

Om, ființă tot necunoscută

alexandru george

de o mare îngrijorare: către ce se îndreaptă lumea de după cel de-al doilea Război Mondial de la sfârșitul mileniului trecut, în condițiile din ce în ce mai speciale ale dezvoltării și răspândirii unei civilizații tehnice ultra avansate, care a făcut pe unii să formuleze tot felul de pronosticuri.

Numai că încercarea de a identifica un tip anume, cristalizat și ușor identificabil, apoi larga lui răspândire în perspectiva (totuși nesigură) a globalizării, eventual încercându-se descifrarea posibilelor efecte ale unui fenomen în curs se izbește de numeroase dificultăți. Omul recent este dedus după tiparul omului renascentist, al Omului Romanticismului, al Barocului, al pozitivismului, al Luminilor, despre care s-a tot scris și care reprezintă niște repere cel puțin instrumentale pentru cine se ocupă de istoria culturii. Dar, oare, tipul lor a fost predominant în epocile pe care le ilustrează denumirea? Eu cred că în era pozitivistă au existat foarte mulți credincioși și sfinți, foarte mulți martiri, foarte mulți fanatici și nesăbuiți. Omul Renașterii (asupra definirii căruia stăruie atâtea incertitudini) nu cred să fi fost reprezentat de facto de mai mult de o mie de persoane în întreaga glorioasă Italie, iar Romanticismul nu a fost ilustrat, deși e un fenomen de largă răspândire de mai mult de o oarecare fracțiune din intelectualitatea vremii. Toate aceste sinteze, mergând până la personificare, sunt fenomene de excepție în cadrul general al societății, indiferent de faptul că, pe plan cultural sau artistic, au lăsat uriașe urme Michelangelo sau Newton, Shakespeare și Pasteur, Goethe și Darwin. Ce se întâmplă însă cu restul omenirii? (Dacă am lua în considerare societatea din jurul lui Cicero de pe la 50 î. Ch, am putea face multe observații semnificative; dar ele ar deveni și mai semnificative dacă am lua în calcul o sumă întreagă de personalități excepționale, care tot în Roma acelor ani nu făceau parte din societatea lui Cicero, ba îi erau chiar adversare.)

O cercetare asupra oricărui tip de om în contextul „recent” nu cred că poate face abstracție de fenomenul „masă”, de „omul-masă”. Este o realitate pe care au pus-o în valoare ultimii două sute de ani de istorie și efectele culturale rămân considerabile, chiar dacă nu am asistat la „revolta” sa, așa cum proceea după primul Război Mondial Ortega y Gasset. Atât capitalismul (un fenomen în sensul cel mai larg democratic), care s-a dus pentru a-și găsi clienți până în cele mai ascunse coclauri ale Africii sau până la cele mai paradisiace insule ale Polineziei, cât și agenții Kominformului, care au căutat tot acolo elemente de agitație, de zăbanie și subversiune, în stare a fi antrenate în acțiuni, acest tip uman a constituit o permanentă preocupare a celor ce vorbesc în numele „civilizației”. Dar nici măcar efectele culturale nu sunt de neglijat; omul-masă a fost folosit, dar a și fost flatat, i s-au oferit nu doar discursuri propagandistice și promisiuni înșelătoare, ci și forme de artă specifice, iar propaganda de diverse coloraturi a lucrat și cu mijloace artistice, eventual de mică cultură.

Rațiunea a fost chemată să-și spună cuvântul abia în ultimul rând, ba chiar deloc. Ateismul este bun doar pentru intelectuali, pentru omul-masă, idoli tribali au fost înlocuiți cu cei fabricați factice, dar universali, născuți în cu totul alte spații culturale. Vechile revelații nu au fost înlocuite decât cu alt tip de minuni. Opiumul poporului a fost fabricat tot de către intelectuali, el și un element de legătură între inși de grade diferite de inteligență.

Dar cu asta intrăm într-un alt sector al cercetărilor posibile despre omul actual, atâta cât îl putem observa (în opinia mea este mai ales derutant: pluralitatea planurilor de conștiință pe care le dezvăluie cele mai mici incidente ale vieții, răspunsul omului în genere la injoncțiunile, necazurile și bucuriile vieții. Pe scurt, cum poate fi definit cineva care una spune și alta face, una crede într-o împrejurare și cu totul alta o clipă mai târziu, omul care una gândește și alta recomandă? „Omul” acesta pare a fi etern, dar descoperirea lui a devenit interesantă în măsura în care cercetările s-au depărtat de categorisiri și generalități).

Intrucât mă privește, îmi îngădui să merg mai departe și să complic lucrurile; am trăit o bună parte din viață într-un regim de schizofrenie, singura formulă care-ți îngăduia să supraviețuiești. Miliarde de oameni gândeau în sinea lor altceva decât lăsa să se vadă în public, în cea mai neînsemnată manifestare socială. Planurile nu se întâlneau decât arareori, abilitatea consta în a evita situația, de a o preveni prin acceptarea discursului oficial și propagarea lui zeloasă cu aere că înseamnă o convingere însușită, despre care interlocutorii „știau” ce să creadă; iar cei puși să supravegheze nu urmăreau decât ce spuneai, nu ce convingeri stăteau în spatele cuvintelor, uneori chiar a gesturilor. (Împotriva lui Orwell și a utopiei sale, în faza de dominație absolută, comunismul nu urmărea convingerile, ci comportamentul.) Se mai poate vorbi atunci de vreun „om” în integritatea lui, eventual de unul „absconditus”, ceea ce ar fi fost destul de simplu de admis?

Dar această remarcabilă și odioasă creație a regimurilor totalitare s-a întâlnit cu un alt fenomen de perplexitate, de ordin „orizontal”: lumea, țări întregi și continente, cu care euro-americanii se freacă de veacuri și care apar abia acum în toată bizareria lor, în tot inexplicabilul; conflictul cu lumea arabă, despre care nu se poate vorbi decât ca de un fenomen recent, înseamnă cu totul altceva decât o confruntare doar armată, care desigur că se speră a se solda mereu în favoarea celor dintâi. Se descoperă falii acolo unde se stabiliseră înțelegeri și chiar alianțe; s-a ajuns că măcar un anumit tip de om trebuie redefinit, chiar dacă nu a fost descoperit recent, ba chiar a existat foarte bine de sute și sute de ani.

Poetul și societatea

ion roșioru

La Editura Cronica (Iași, 2002), Valeriu Stancu semnează **Spiritul universal al literaturii române**, carte în care adună 46 de cronici și câteva interviuri așa-zis neprotocolare. Într-o scrisoare către confratele său, Adrian Alui Gheorghe, poetul, prozatorul, eseistul și traducătorul Valeriu Stacu se întreabă de ce scrie(m)? Răspunsul e multiplu și tulburător: dintr-un imbold al prinosului sufletesc, din spaima de singurătate, din însăși rațiunea de a fi, din respect față de harul divin ce ni s-a dat, din neliniștea sporitoare de ființă, din nevoia de autocunoaștere ș.a.m.d.

Experiențele culturale europene, cultul prieteniei, spiritul civic și o întreagă paletă de angoase existențiale se metamorfozează dureros în nevoia de mărturisire perpetuă și în atitudine spulberătoare de prejudecăți ori de injustiții flagrante cum ar fi, de pildă, în cazul postumității lui Marin Preda, scriitor ce a ratat, prin trecerea prea devreme în lumea umbrelor, Premiul Nobel, moartea sa dând apă la moară atâtor neaveniți și întinători de memorie, după cum bine se știe.

Climatul literar postdecembrist, în care nostalgicii fără operă contribuie fără rușine la confuzia valorilor, e scrutat cu luciditate și, totodată, cu îndreptățită indignare. Tupeul și aroganța „foștilor” promovați pe considerente ideologice îi repugnă visceral eseistului și face să vibreze în conștiința lui coarde pamfletare și să ceară tăios epurarea structurilor literare actuale, chit că „lichelele” se vor preface ani buni de aici înainte că nu pricep apelul adresat și se vor înfățișa în primele rânduri elitiste ale vieții culturale: jurii de premiere, festivaluri, parastasuri etc., mizând fără pic de jenă pe bunul simț, poate chiar pe lehamitea celor pe care i-au umilit cândva din jilțurile lor roșii ce le confereau automat geniu și nemurire.

Pernicioase îi apar astăzi lui Valeriu Stancu exacerbarea exagerată a românismului, excesul de patriotism clamat fără acoperire, efuziunile extremiste, intoleranța și fanatismul grobian și abject. Puterea politică și financiară nutrește un dispreț suveran față de creatorul de bunuri simbolice, aspect departe de a se întâmpla

în țările occidentale. Eseistul nu scapă nici un prilej să demaște impostura din lumea literară și artistică, parazitismul prelungit de dinainte de Revoluție, etichetările nedrepte și pripite aduse unor reviste sau confrăți de condei, delatiunea practică de alții, desconsiderarea sau ignorarea programată a celor ce, cu talent real, bat la porțile consacării.

În colimatorul demitizator al cronicarului sunt luate nu doar păcatele membrilor breslei scriitoricești din capitala Moldovei, ci, cu obidă și disperare, și cei din vârful piramidei politice și financiare care, fără umbră de scrupul sau respect față de valorile spirituale și materiale ale unui trecut glorios, se dedau unui adevărat genocid cultural prin care s-au adus în sapă de lemn teatre de prestigiu, reviste literare cu tradiție, muzee, Filarmonica etc. Apolitismul creatorului convine de minune puterii și echivalează cu o aprobare tacită, din partea acestuia, a restaurației comuniste purtătoare de veșnic dispreț față de intelectual, dispreț preluat, dacă nu cumva și amplificat, de interminabila tranziție în care parlamentari de toate orientările se dedau luxului celui mai cinic și mai sfidător cu putință.

Nu de puține ori redactorul-șef al „Cronicii” renunță temporar la răfuiala cu moravurile neortodoxe ale confrăților și ale puterii și brodează pe teme estetice sau filozofice, abordând savuros și personalizat raportul dintre cuvânt și tăcere, ori repunând pe tapet problema paradisurilor artificiale. Fascinante sunt, în această ordine de idei, amintirile din copilăria și adolescența autorului, inserționate cu umorul și cu nedezmintitul har al povestitorului moldav în discursul editorialistului ce-și permite o oază de răgaz, de reconfortant respiro și, de ce nu, de executare a unor arpegii de admirație față de cei trudituri într-o cultură cu atât mai mult cu cât vremurile sunt din ce în ce mai vitrege pentru trăirea în cetate a actului cultural.

Poetul care e Valeriu Stancu e și el prezent în trama discursului eseistic și cetățenesc prin dureroasa obsesie și neîntrerupta meditație asupra curgerii timpului neiertător, fie individual și din care se iese adesea printr-o moarte nedreaptă sau prin sinucidere, fie cosmic, asociat inevitabil cu degradarea amenin-

țătoare a universului. Nici Galaxia Gutenberg n-are șansa să se sustragă acestei extincții implacabile. Contemplarea acestei treceri îl proiectează neîncetat într-o uimire tragică, îl revoltă și-l învâluie concomitent în întunecată seninătate. Devoratorul timp duce cu el în uitare efemeritatea gloriei politicianilor, dar același timp dă, implicit, sens înveșnicirii (cuvânt drag scriitorului) creatorului de bunuri simbolice.

Într-o lume în care se trăiește stresant, la limita de jos a sărăciei și a friicii viscereale de ziua de mâine, consemnarea întâmplărilor culturale ale breslei scriitoricești se încarcă pe zi ce trece cu valoare documentară. Antologică e în acest sens amara relatare a spectacolului gratuit, de circ, prilejuit de prima tentativă de alegere democratică a președintelui Uniunii Scriitorilor, post vacantat prin moartea lui Laurențiu Ulici. Tot în sensul documentar al captării clipei celei repezi ce ni s-a dă sunt nemurite cu o mare șarjă afectivă întâlniri confraterne de anvergură, precum cea din jurul revistei gălățene „Antares”, ori cea de la Neptun, ca să nu mai amintim pe cele din Belgia, Franța ori din America Latină, la care poetul ieșean participă și se implică organic.

stop cadru

Pentru Valeriu Stancu o lume fără Poeți e de neconceput. Deși aceștia sunt văzuți astfel: „Există poeți abulici, lubrici, psihopați, nebuni, sinucigași, criminali: există poeți de magmă de foc, de gheață, de ierburi, de marmură, de lut, de cârpă, de diamant, de oțel, de scârnă, de miasme, de „bube, mucegaiuri și noroi”, de piatră, de mazăgă, există poeți codoși, scabroși, grețoși, turnători, cârcotași, invidioși, clevetitori, nemulțumiți, bovarici, pisălogi, ticăiți, plictisitori, neputincioși, bolnavi, umiliți, sărmani, nenorociți...”, *le rédacteur en chef* de la „Cronica” nu scapă nici un prilej scriitorial să întocmească un drastic rechizitoriu societății dintotdeauna și de pretutindeni, societate care i-a ignorat și s-a dezintegrat de acești făuritori de bunuri simbolice. Eseistul e convins că acești creatori merită o soartă mai bună și mai dreaptă. Mari și mici, ei contribuie la conturarea specificului național și la proiectarea în universalitate a acestuia.

Întâlnirea cu scirusul redutabilului Valeriu Stancu e oricând și oriunde mai mult decât reconfortantă.

un ins și ficțiunile sale

1.
cum se acoperă inima verzei de nenumăratele sale
foi bogate plinedeseve
și se ascunde în ele.
așa mă acopăr eu cu povești, terifiante sau blânde,
crescute din pielea, din creierul meu,
în ele mă pierd.

cum stă perla pe fundul mării nevăzută,
așa stau eu în adâncul ficțiunilor mele -
ele viuiesc ca valurile cele mari și necurmăte
ele se izbesc fără odihnă de țarmuri...

2.
până la urmă
tot scurgându-se din mine cuvinte, ficțiuni
cum se scurge sângele din rană,
cum se scurge frigul din lacul glaciar,
până la urmă deci
sporesc, mă dublez;
apare unul exact cu numele meu și cu mutra mea
dar care duce o viață complet diferită.
strig la ei exasperat: șarlatanule,
cerul și pământul tău nu există,
tot ce faci e un fals, un simulacru, o jalnică mistificare!
iar el zâmbește calm, îngăduitor-ironic și mi-o întoarce:
ba tu și tot ce ți se întâmplă sunteți o palidă contrafacere!

3.
un bob de muștar sunt
și din mine cresc povești, potop de povești terifiante
sau blânde. mai toate însă ratate,
fără final, brambura, povești
ca ramurile uriașe, nepieritoare.
vai, frunzele lor freamătă în adierea răcoroasă.
vai, păsările își fac casă în ele.
vai, lumina cerurilor le hrănește.

4.
mă scoate din fire, celălalt, copia mea cu universul lui
fictiv de doi bani,
vreau să termin odată cu el și dau să-l strâng de gât,
cum merită: dar nu pățește nimic,
parcă aș fi un abur eu sau o fantomă. în schimb
el tace brusc
și imediat eu nu mai am aer să respir;
ca și cum eu aș fi ivit din vorbirea sa
iar nu el din vorbirea mea.

te-am iubit, am fost viu (despărțitoarea)

te-am iubit, am fost viu,
te-am ținut strâns în brațe
și când ți-am simțit pielea
de dragul tău corpul meu s-a topit și a curs
intrând în tine cum intră stropii de ploaie
prin crăpăturile pavajului
în pământ: oh, fiindcă
te-adoram, și să te pierd nu voiam,
și să fiu una cu tine preadoream.
da, ca stropii de ploaie în pământ
și ca legiunile romane în cetățile daciei cucerite,
așa moleculele subtile ale ființei mele,
în tine au trecut, s-au adâncit, s-au statornicit.
dar, oricât ne-am împreunat, dar oricât
ne-am împreunat, dar oricât ne-am împreunat
mereu și mereu
între noi cineva sau ceva s-a aflat,
cu cineva te-am împărțit,
un zid mare, tiranic, de nevăzut și de netrecut
între noi a fost.

gabriel chifu

nu știi cine era despărțitoarea, nu știi.
de-ar fi s-o aproximez printr-un cuvânt
aș scrie: moartea.

descrierea uneia dintre morțile mele (înrîstare)

deodată trupul meu
s-a alungit și a curs,
străbătând ținutul acesta
sub formă de rău foarte înrîstare.

deodată și inima mea
a crescut și a ieșit din mine ușoară,
risipindu-se prin ținutul acesta
sub formă de litere și ele foarte înrîstare
dintr-o nesfârșită carte.

deodată și creierul meu
a sporit și a zburat din mine
înălțându-se peste ținutul acesta
sub formă de cruce și ea foarte înrîstare.

cine îmi desenează pe creier harta

tocmai am pierdut lumina acestei zile
tocmai voi pierde tăcerea acestei nopți insomniace
care a început.

mi-am pierdut mama, mi-am pierdut tatăl,
mi-am pierdut cuvintele,
simțămintele pentru tine le-am pierdut,
atomii corpului meu se smulg din mine cu vuiet,
mă părăsesc, fug altunde, devin altce.

din primul moment, neconținut pierd,
pierd totul.

cine îmi desenează pe creier harta acestei
glorioase pierderi-dislocări-disperări?
da, cine se apropie de mine cu pași asurzitori,
cu gura deschisă
și mă înfulecă lacom,
firimitură cu firimitură, secundă cu secundă,
gând cu gând, infirmitate cu infirmitate
și niciodată, niciodată nu se mai satură?

victoria comnea

Femeia încremenită în abureala zorilor o privește din rama ferestrei. Dar nu-și recunoaște umbra. Se gândește intens la altceva. A trecut o noapte. O noapte în garsoniera lui Grig.

Foile din pachetul de scrisori, descoperit aseară, zac risipite în jur. Mai ține în mână ultima filă.

A citit toate scrisorile. Le-a citit într-o stare de uluire, de debusolare dureroasă și umilitoare asistând tot mai neputincioasă la acest furt de viață. Viața ei.

Luase la mână toate grămezile de hârtii, afișe, programe, reviste de teatru și cărți. Încercase să trieze și să rețină ceea ce se mai putea păstra. Așa descoperise însemnarea. Grig prin-

cerneală proaspătă

sese cuvintele din zborul clipei, fără să le fixeze cu nici un semn de punctuație, cu nici o dată.

Doamne, a murit Leria.

Se vedea bine că, pentru el, timpul, spațiul nu mai avuseseră nici o importanță față de evenimentul în sine, tragic și, în mod cert, neașteptat. Un moment prins în golul paginii, notat, poate, din nevoia de a vedea cum arată acea cumplită realitate. Și acel gol o tulburase mai tare decât semnificația cuvintelor. În albul acela nemaculat de nici o literă, Mira descifrase semnul unei sângeri. Acolo răzbea o jale, acolo azeua un urlet, urletul lui.

Nu știa cine era femeia cu un nume atât de rar. Grig nu-i vorbise niciodată despre ea. A pus pagina la vedere și și-a continuat treaba. Trebuia să termine ceea ce începuse.

După vreo două ore, când aproape uitase de însemnarea aceea, a descoperit scrisorile. Puse în ordine cronologică, frumos adunate într-un plic mare, încăpător și albastru. Toate scrisorile Leriei. Scrisori de dragoste. De dragoste adevărată. O iubire care, Mira și-a dat repede seama, începuse cu mulți ani înainte de căsătoria ei cu Grig, se menținuse în timp ce erau deja împreună și continuase mult după divorțul lor.

Adevărul răzbea la suprafață abia acum, după moartea Leriei. Zeci de scrisori. Într-un șir lung de anotimpuri și ani. Și răstimpul acela uriaș strivea scurtul interval în care Mira fusese soția lui Grig.

Concluzia era dureroasă. Marea lui iubire fusese Leria.

Cuvintele, gesturile, unele reacții ale fostului ei soț căpătau dintr-o dată cu totul alte semnificații și făceau loc unor întrebări insuportabile. Oare Grig o iubise vreodată, sau doar

Una și una

jucase un rol oarecare de îndrăgostit într-o stagiune proastă? O iubise pe ea, sau, noapte de noapte, adormise, atinsese, ținuse în gândurile lui trupul celeilalte?...

Mira se clatină. Își privește curioasă mâinile care adună paginile risipite. Se simte cu totul înstrăinată de acțiunea lor. Sunt doar niște instrumente neutre. Le vede cum adună încet scrisorile, toate acele dovezi ale unei relații care-i tăvălugise, îi furase, fără știrea ei, iubirea, căsnicia, viața. Le vede potrivitându-le cu o uimitoare răbdare, așezându-le în ordine, cu un calm imperturbabil la loc, în plicul albastru. În timp ce suflul îi urlă să găsească și pentru el măcar un plic la fel de mare, la fel de...

- Zic și eu pardon dă deranj! Femeia stă cu capul băgat în deschizătura ușii. Cercăi să sun, da' nuș' ce are soneria dă nu sună.

- Intră, intră! o încurajează Mira. Cum spuneați că-ți zice?

Femeia înaintează cu prudență prin puzderia firelor de praf care țes raza de soare între două teritorii de umbră.

- Neagra, săru'mâna!

- Chiar... Neagra?

- Păi, Neagra, că eram tare urâtă când m-a făcut maica. Nu-i vorbă că, la anii mei, am ajuns tot așa. Da' cin' să se mai uite la mine? Și nici nu-mi mai trăbă să se uite. Ducă-se pă pustii!... Și Neagra își desface și își leagă iar basmau ridicându-și bărbia cu un gest de sfidare totală. N-am nevoie io dă bărbați, că sunt sătulă de-al meu pentru zece vieți, nu numa' pentru asta.

Neagra vorbește, dar o examinează atent pe femeia care stă rezemată cu spatele de fe-reastră. Îi privește lung mâinile cu unghii îngrijite, părul negru înspicat cu fire albe, ochii în culoarea caiselor verzi peste care pleoapele se lasă, când și când, ascunzându-le frumusețea. Învăluită în praful auriu, pare mai tânără, mai înaltă și stăpână pe sine, deși Neagra se îndoiește totuși că ea ar fi stăpâna casei. Prea e murdară.

- Asta-i garsoniera dumitale?

- Nu. Tot ce vezi a aparținut fostului meu soț.

- Da' dânsu' ce-a pățit?

- A murit. Și, ca să evite alte întrebări, Mira iese din raza de lumină prăfuită și se oprește în fața femeii. O să ai ceva de muncit aici.

- Apăi, oi lucra! Ce să fac? Da' nu-ș' dacă termin azi.

- Dacă nu termini, mai e întotdeauna și un mâine, o liniștește Mira, deși perspectiva de a mai reveni pentru a doua oară aici, în garsoniera lui Grig, i se pare de-a dreptul odioasă. Vezi și dumneata ce poți să faci. Alege-ți și niște lucruri. Orice. I-ar prinde bine ceva fierbinte. Mai are de dat și câteva telefoane... Și trebuie să iasă cât mai repede afară, la aer... Neagra, eu o să revin mai târziu. Acum te lasă să-ți faci treaba.

Dumnezeule, Grig! se trezește Mira vorbind de una singură în lift. Cum ai putut să trăiești în hruba aia mizerabilă?

De când pășise în garsoniera lui, din clipa în care sesizase jalnică ei stare, Mira avusese doar o singură dorință: să fugă și iar să fugă cât

mai departe. Totala nepăsare față de obiectele din jur răzbea, dincolo de moartea lui, mai vie, mai tiranică și dezagreabilă ca oricând. O pijama ruptă zăcea la un loc cu așternutul murdar și răscolit. Grig le părăsise în grabă, fără să știe că nu va mai reveni niciodată. Da, lăsa lucrurile baltă sau făcea totul într-o grabă ne bună, alergând, zorind mereu, Dumnezeu știe către ce!... Curajul însă a părăsit-o atunci când a ajuns în bucătărie. De la becul din tavanul afumat și până la reșoul așezat direct pe linoleum, se întindea doar un strat gros de negreală unsuroasă. Așa că a revenit la patul lui Grig. A luat plapuma, a rulat-o încet și a băgat-o într-o comodă. Apoi, perna, cearșafurile și pijamaua. Căutase și, până la urmă, găsisse un rest dintr-o pătură cu care acoperise salteaua. Și tot timpul se mira de ceea ce făcea, de felul în care le făcea.

Grig alunecase pe scările de la metrou. Fusese transportat la spital. Murise acolo, după ce medicii încercaseră cu disperare să-l readucă la viață administrându-i două șocuri electrice.

Mira merge grăbită printre blocuri și abia acum se întreabă de ce a pus ea în ordine tocmai patul lui. Doar vorbise cu Neagra pentru curățenie și, oricum, garsoniera trebuia să fie golită în totalitate de lucruri. Părea un gest inutil. Și totuși. Când zărise patul, da, acolo l-a văzut pe Grig... Dormind, apoi trezindu-se, revenind speriat la realitate și privind-o... I-a simțit pielea transpirată și pijamaua udă.

Da, i-a strâns patul. L-a acoperit bine cu pătura. Ca să nu-l mai vadă. Ca să nu-l mai știe atât de prezent. Ca să nu-i mai simtă privirea ațintită asupra ei.

Ușor ironică. Insinuantă. La fel ca atunci când îl remarcase prima oară. Destul de înalt, destul de subțire, destul de atrăgător. Purta un tricou negru și blugi. O combinație care nu defavorizează niciodată o siluetă perfectă și, în nici un caz, albastrul ochilor. O prezență vie, armonioasă, promițătoare. Stătea rezemat de bibliotecă, destins. Tocmai își aprindea o țigară. Vorbea despre ultimele lui roluri, nesemnificative, aprecia el, și-i mărturisea, ca din întâmplare, că se consolează gătind feluri sofisticate de mâncare.

Moment crucial. Și, gândindu-se la încercările căsătoriei cu Grig, apoi ale despărțirii de el, Mira constată surprinsă că toate acestea nu i s-ar fi întâmplat, dacă atunci, în acea clipă, n-ar fi existat ciudata complicitate dintre gastronomie și anatomie, care favorizase, într-un mod insidios, apropierea lor.

Descoperă, în sfârșit, un „bardezi“. Singurul din cartier. Intră, comandă o cafea și revine la... Leria. Grig nu i-a rostit niciodată numele și i-a ascuns prevăzător, toate scrisorile.

Chiar, unde le ascundea? se întreabă Mira căutând răspunsul în firul șovăielnic de abur cu aroma cafelei. Unde le-a ascuns în timpul căsniciei noastre? Și cine mai știa despre relația lor? Exista, desigur, o terță persoană care-i primea și îi păstra corespondența. O persoană de încredere.

Scrisorile dovedeau o relație profundă și de

durată. Pe măsură ce citea, Mira regăsea expresiile pe care le folosea Grig, atunci când îi vorbea despre nuanțele mării, despre brizele prevestitoare de furtună sau despre geometriile valurilor. Exact aceleași expresii. A regăsit tabieturile, mersul, lenea lui Grig, preferința pentru cămășile albe, impecabil calcate, menite să-i pună în valoare bronzul estival, consolatoarea plăcere de a găti uneori, când rolurile nu erau pe măsura așteptărilor. Și-a reconstituit chiar propriile stări născânde, efervescente, apoi din ce în ce mai temperate de timp, de excesele, naivitățile sau, de-a dreptul, prostiile care condimentau personalitatea lui, ca și cum, între ea și acea necunoscută, ar fi existat un fel de înrudire genetică, niște coduri afective gemene.

Leria fusese o femeie cultivată, inteligentă, sensibilă. Asta răzbea din fiecare rând, din întorsăturile neașteptate ale frazelor, din acuitatea raționamentelor și observațiilor. Grig se străduise destul de tare să țină pasul. Chestie care nu-i reușea întotdeauna, ceea ce stârnea o gamă de reacții din partea Leriei, mergând până la o jenă consternată.

Iubirea lor începuse la malul mării și culminase atunci când Grig acceptase, temporar, gustul fad al succesului provincial, doar pentru a fi mai aproape de ea. După terminarea stațiunii însă, Grig s-a transferat la un teatru bureștean. Și au apărut problemele. Leria nu a reușit să-l urmeze în Capitală, așa cum plănuiseră. Divorțul ei părea să nu se mai sfârșească vreodată. Tensiunea, exasperarea, oboseala, chiar un fel de resemnare posacă din partea ei, apoi slăbiciunile, ezitățile, gafele lui au scrijelit tot mai adânc relația lor.

Mira soarbe ultimele picături de cafea. Recii și cu mult mai amare. Ca și luciditatea care i-a înlocuit sentimentele inițiale de frustrare și gelozie. Față de Leria nu mai simte acum decât înțelegere și chiar compătimire. Femeia aceea suferise și murise cu sufletul devastat de colportorii provinciali de brăfe, de propria ei mamă cantonată cu încăpățănare în tabăra adversă, cea a soțului, de fisurarea imaginii inițiale a bărbatului iubit.

- Mai doriți ceva?

Fata zâmbește frumos. Mira o privește cu plăcere. Este foarte tânără, cu ceva din sclipirea jucăușă a copilăriei în priviri, ceva care-i amintește de propria ei fiică.

- Da. Încă o cafea, te rog. La fel de bună.

După ce viața a purtat-o prin încercările căsătoriei cu Grig, apoi ale despărțirii de el, Mira nu regretă totuși nimic. Nu regretă, pentru că are un copil. Și, urmărind fata care se îndepărtează, își amintește două momente. Sunt separate în timp, dar memoria le reunește într-o singură amintire fierbinte.

Ea și Grig în cabina lui. Târziu. Mult după terminarea spectacolului.

Dar el a făcut-o să se simtă altundeva. El a creat atunci pentru ea alte dimensiuni. O magie lin moliciuni catifelate. Prospețimi. Miresme. Măinile lui. Măinile ei. Atingerea ierbii. Aluiecare continuă peste și prin trupuri.

Oare cei doi erau încă împreună când s-a născut asta? Cu siguranță. Ei și!... Atunci a ost al meu. Numai al meu.

Apoi, o altă seară. La mare...

Copilul lor urma să se nască peste cinci ani. Când își împreună mâinile peste pântec, îi imțea mișcărilor. Aceleași moliciuni catifelate. Atingerea mățăsoasă a ierbii.

Privea bărbatul care dansa pe terasa unui restaurant. Destul de înalt, destul de subțire, estul de atrăgător. Își înlănțuise cu totul parțenera de dans. Pe femeie nu o cunoștea, dar bărbatul, chiar dacă nu-i putea zări decât spatele, era totuși soțul ei, Grig.

Rămăsese pe trotuar în calea grupurilor esele, venite să se dezlănțuite în scurta lună de vârf a verii. Stătea acolo izbită de unii și de

alții și își privea bărbatul dansând cu o altă femeie.

Băietani în pantaloni prea largi și prea lungi, cu mersul ritmat de mișcarea ostentativă a umerilor. Fetișcane cu cozeroacele șepcuțelor trase la spate și buricele dezgolite. Mestecau gumă, în timp ce schimbau între ei repertoriul întregi de trivialități. Își etalau falsa lor erudiție în materie de sex. Ignorau femeia cu pântecul bine conturat sub rochia ei roșie. Femeia stătea pe trotuar și își privea bărbatul dansând cu altă femeie, privea cămașa lui albă, impecabil calcată. Chiar ea o călcuse cu o săptămână în urmă.

Era aproape de miezul nopții...

Ca și atunci, când o ținea pe genunchii lui. Imbrățișați pe scaunul din cabina lui. Mult după terminarea spectacolului.

Îi ținea capul în mâini. Îi săruta pleoapele închise. Și tâmpla. Cuibărită cu totul în cerul nopții. În albastrul lui înflăcărat de luminile orașului.

Da, el o ținea pe genunchii lui. Și își plimba mâinile fierbinți pe coapsele ei. Iar ea le simțea prin toate imaginile reflectate de oglinzile cabinei.

Orgasmul teribil. Savoarea lui prelungită. Eliberarea...

Pentru ea, toate astea sfârșeau de obicei în repulsie, chiar în silă. Atunci, cu el, a fost transcendent.

Mergea pe stradă. Simțea caldul, miraculosul fluid. Fiecare pas îi amintea de împreunarea lor. Era ca un secret purtat, legănat în adâncul ei prin orașul cu trecători nepăsători și grăbiți. Era un secret plin de farmec. Ceva din magia iubirii și ceva din vraja ei transfigurată în altceva. Semăna cu bucuria, cu fericirea, dar era mult mai mult și mult mai adânc. O nouă ființă. Visată. Imaginată în multiple detalii de-a lungul vieții.

Stațiunea pulsa în ritmul celor mai noi hituri. Era o seară plină de promisiuni. Luase un taxi până la hotel. Luminile farurilor deconspirau perechile de pe aleile lăturalnice.

- I-ați văzut cum se droghează? I-ați văzut? insista șoferul.

Dar ea nu-l auzea. Zâmbea și asculta doar vocea lui Grig răzbind dincolo de ușa camerei în care va ciocăni ușor. Savura deja surpriza, bucuria lui. Și ea va fi acolo, în pragul ușii, cu rochia ei roșie, cu mica ființă prezentă și totuși ascunsă în portbagajul de piele, carne și sânge fierbinte.

Grig plecase cu teatrul într-un turneu pe litoral. Trecuse o săptămână și Mira luase trenul, ultimul tren. Nici măcar nu se gândise să-i dea un telefon înainte de a pleca. A fost o hotărâre spontană. Dorea să petreacă măcar răgazul celui final de săptămână împreună cu Grig. Se și vedea stând la umbra unei umbrele colorate, pe salteaua unui sezlong alb, cu ochelarii de soare alunecați spre vârful nasului... Dorea să simtă trupul lui gol întins la picioarele ei, pe nisipul cald, dorea să-i admire brațele și umerii tăind valorile tot mai departe, spre larg.

Dar... N-a auzit nici o voce dincolo de ușa în care a bătut. Iar, la recepția hotelului, compartimentul de chei se căsca gol cu desăvârșire.

- Actorii mai întârzie, doamnă. Va trebui să așteptați. Tânărul s-a oprit deodată fixând rochia ei roșie unde o vedea mai rotunjită. Aș... Aș putea să vă deschid cu cheia de rezervă. Poate că doriți să vă odihniți.

Nu doriște. Îi lăsase doar micul ei sac de drum în păstrare.

Plecase. Nici nu mersese prea mult. Tocmai trecuse de cele două autocare dintr-o parcare, când a văzut luminile terasei. Și a rămas pe trotuar. Privind bărbatul care dansa la marginea ringului de dans.

Nu s-a dus pe terasă, nu l-a strigat. L-a

privit. Apoi, și-a continuat drumul, ca și cum n-ar fi văzut nimic. Mergea încet, cu grija de a-și doza cât mai bine efortul.

A intrat în barul celui mai apropiat hotel. A ales masa din colț, a comandat un pahar mare de limonadă cu gheață și a început să-i vorbească ființei din portbagaj.

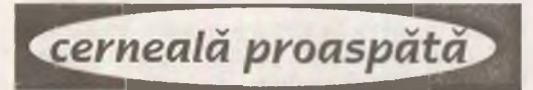
„În jocurile, în gândurile mele revenea mereu o fetiță. Pot spune că te-am creat de-a lungul unui șir de ani de așteptare. Și iată că, în curând, ne vom cunoaște. Să nu te sperii de ceea ce ai văzut în seara asta. Uită! Desăvârșește-te! Vreau să te naști la vremea potrivită. Vei fi o săgetătoare. Ca și mine. Nu vei abandona niciodată. Oricât de greu ți-ar fi. Și îți va fi. Așa este în viață, și nu vreau să-ți ascund acest adevăr. Uită ce ai văzut. A fost o zi grea pentru amânouă. Tatăl tău a uitat pur și simplu de noi. De ce ți-ai mai aminti tu dacă el a uitat? Nu te mai gândi. Dormi în căldura pulsului meu. Visează, iubirea mea.“

Sorbea, când și când, din paharul cu limonadă. Mângâia ușor portbagajul cu mâna ascunsă sub masă. Arăta ca o femeie înseninată. Și de ce n-ar fi fost? Inima ființei ascunse acolo tocmai zvâcnise cu o neașteptată putere. Primise un răspuns ferm. Dovada acceptării unui pact de prietenie pe termen nelimitat.

A fost momentul în care și-a binecuvântat condiția de femeie. Ca bărbat, n-ar fi cunoscut niciodată atât de viu, profund și împlinit, minunea armoniei într-unul.

Când a revenit la hotel, recepționarul s-a precipitat jenat să-i descuie ușa. A întrebat-o dacă mai poate să-i fie de folos cu ceva. Mira l-a rugat doar să închidă bine ușa în urma lui și i-a zâmbit.

După aproape o oră, timp în care a așteptat pe un fotoliu cu palmele așezate ocrotitor peste

mica vietate din portbagaj, a auzit zgomotul unor pași pe mocheta culoarului. Pașii, cheia introdusă în broasca ușii, răsetele, șoaptele i s-au răsucit dureros prin inimă. În cadrul ușii, albul cămășii lui avea o tentă albastră. Grig nu era singur. Au intrat înlănțuiți. Și tot astfel au căzut pe unul din paturi.

Simțea pe buze pielea, fața, mâinile, gura lui Grig. Era fascinant și dureros. Ademenitor și insuportabil. A întins mâna și a aprins lumina veiozei. Femeia s-a scurs rapid spre ușă. A dispărut.

Locomotiva gonia spre București.

„Te implor să rămâi. Nu te pot lăsa singură în tren, noaptea“, insistase Grig, trecându-și mâinile nesigure prin părul răvășit.

Avusese o ridicare lungă de pleoape. Fusese mirarea ei amuzată.

„Dar nu sunt deloc singură, Grig. Suntem una și una.“

Mira își întoarce capul spre perete regăsinde pustietatea compartimentului zărit atunci în întunecimea ferestrei. Gaura neagră pe care a înfruntat-o. Cineva pierduse ceva pentru totdeauna. Nu, nu ea. Ci bărbatul. Bărbatul cu care se iubise cândva, pe scaunul din cabina lui...

S-au despărțit după nașterea Alinei. Da, așa botezase fetița.

Răsuțește în mâini ceașca. N-au mai rămas decât câteva grămăjoare de zaț și un semn de întrebare. Să fi fost Leria femeia aceea? Poate că da. Mai sigur, nu. Citise cu atenție scrisorile. Nu pomeneau nimic despre acel incident. Și, desigur, Leria nu s-ar fi scurs așa spre ușă.

Ileana Stana Ionescu:

**Dacă ești actor din convingere,
și nu din întâmplare, nu te mai gândești la ziua
de mâine și joci cu toată dăruirea în ziua de azi“**

Marinela Țepuș: Știu c-ați mai spus “povestea” debutului dumneavoastră, cu calul cel alb, pe care ați intrat întâia dată în scenă, în chip de Făt-Frumos...

Ileana Stana Ionescu: Faimosul cal alb de la Reșița...

M.Ț.: A fost începutul. Ce a urmat? V-a ajutat numai talentul și frumusețea, sau a fost nevoie și de multă tenacitate?

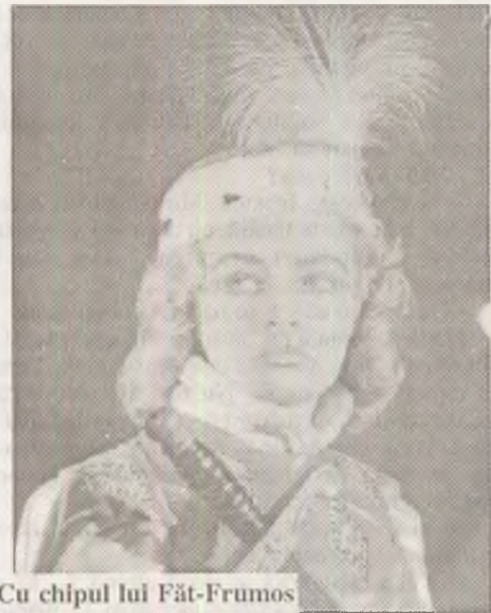
I.S.I.: Întreaga mea istorie profesională s-a desfășurat sub o stea protectoare. Sigur că n-am stat indiferentă; am făcut tot ce mi-a stat în putință ca să izbândesc, dar fără noroc, n-aș fi avut parte de atâtea împliniri. Părinții pot oferi copiilor lor tot ce există sub soare, în afară de șansă. Așa că eu mulțumesc Cerului că steaua mea norocoasă m-a însoțit mereu, luminându-mi calea. Și uite așa, dintr-o întâmplare - căci numai din întâmplare am ajuns la teatrul din Reșița, eu dorindu-mi să devin ziaristă -, am putut cunoaște teatrul, am putut să mă îndrăgostesc de el și să-i rămân aproape. Prin urmare, după debut, am mai rămas la Reșița încă trei ani. Ani buni, cu multă muncă și cu suficientă învățătură. Mai apoi, am dat concurs la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț - la timpul acela, doar o secție a celui din Bacău, dar care voia să devină o instituție de sine stătătoare. Examenul l-am dat împreună cu soțul meu, soț de teatru și de viață. Acesta a fost începutul, înseamnă continuarea și va însemna și sfârșitul. Am rămas amândoi la Piatra Neamț vreme de șase ani. Se înjghebase deja acolo o școală extraordinară, noi nimerind chiar în cea mai fastă perioadă a existenței aceluia teatru. Se afla, acolo, de altfel, și un om, care acum nu se mai găsește printre noi, pe nume Ion Coman -

un mare negustor de teatru. Și când spun asta, o fac la modul flatant apreciativ. Adică a știut exact ceea ce trebuia teatrului pentru a câștiga faimă, ceea ce ne trebuia nouă pentru a-l face cu plăcere și ceea ce trebuia publicului ca să ne ia cu asalt. Pentru aceasta, s-a înconjurat doar de regizori talentați și aducând acolo generații întregi de actori hărăziți. Mă gândesc și azi cu nostalgie la acele timpuri cu adevărat nemaipomenite, din multe puncte de vedere pierdute pentru totdeauna. Pentru că acolo, în afara unui oraș cochet și curat, se afla și o echipă excepțională, formată din oameni cu aceleași idealuri... Or, la vârsta de douăzeci și ceva de ani ne puteam permite să visăm mult fără ca ceva să ni se pară imposibil. Și uite că, pentru foarte mulți dintre noi, visul a devenit realitate. Au fost, așadar, șase ani cu spectacole de succes, văzute și în Capitală - pentru că, trebuie să vă spun că toate premierele noastre deveneau prilej de mare sărbătoare; erau aduși critici și oameni de teatru de la București, se făceau turnee prin țară... Cu una din aceste ocazii, m-a cunoscut maestrul Radu Beligan, căruia, de fapt, îi și datorez venirea mea la Naționalul bucureștean. Mie nu mi-ar fi trecut niciodată prin minte să intru într-o asemenea competiție, sau măcar să-mi fi imaginat că pot face parte dintr-o colectivitate care-i cuprindea pe un Giugaru, pe un Birlic, pe un Finteșteanu, pe o Tanți Cocea... M-am prezentat la concurs și am câștigat. Așa că, din 1965, sunt actriță a acestui teatru, de curând, devenind și societară.

M.Ț.: Cum ați resimțit trecerea dintr-o trupă mică, foarte unită și cu oameni preponderent tineri, într-una vastă, eterogenă, într-un teatru ca o adevărată uzină, aflat într-un oraș-furnicar?

I.S.I.: Bine spus: “uzină”. Bine spus: “oraș-furnicar”. Teatrele, în general, sunt niște bărci, bărcuțe - mai cu pânze, mai fără, dar Teatrul Național din București e un adevărat *trai-lăr*. Așa-mi place mie să-i spun. Sigur că, la început, am avut fel și fel de surprize. Mă simțeam foarte singură, foarte stingeră. Eram înfricoșată de-a dreptul. Cu atâția monștri sacri de jur-împrejur, cărora nu voiam să le stric așteptările. Dar am avut iarăși noroc, fiindcă am fost înconjurată cu foarte multă dragoste, am avut șansa să debutez sub bagheta lui Alexandru Finți, care, de asemenea, nu se mai află printre noi. (Vedeți, vine o vreme când, de câte ori fac evocări, mă simt obligată să pomenesc și numele unor oameni care au dispărut, dar ale căror spirite înalte rămân coordonate importante ale universului nostru intim.) Și, în afară de maestrul Finți, cu care am colaborat la *Idiotul*, după Dostoievski, interpretând rolul Nastasiei Filipovna, am avut parte și de niște

colegi grozavi: Geo Barton, Florin Piersic, cel din urmă, nu doar un partener adevărat, dar și un sprijin real și un camarad desăvârșit. Fiindcă, vă repet, eram complexată, eram speriată, așa că întâlnirea cu acesta mi-a făcut foarte bine. De altfel, întregul colectiv e extraordinar, și noi, tinerii, le purtam tuturor un respect deosebit. Era o atmosferă propice creației. Și m-am mai bucurat de un avantaj: director era Zaharia Stancu, un tip fabulos. Nu ne-a pierdut nici o clipă din ochi, s-a interesat de soarta noastră, de progresul nostru, de evoluția noastră, stând permanent în loja Direcției și urmărindu-ne. E un lucru important acesta, care nu știu dacă, azi, se mai întâmplă prin

Cu chipul lui Făt-Frumos

Împreună cu fiul

au o politică repertorială haotică. Comercialul devine tot mai periculos pentru artă. Se face tot mai mult rabat la calitate. Și se mai întâmplă ceva destul de trist cu tinerii. Când eram de vârsta lor, nu am avut o clipă de pauză. Jucam tot timpul. Ca toți colegii mei. Acum se lucrează pe apucate, în hopuri. De vină este, cu siguranță, neconcordanța dintre numărul foarte mare de absolvenți și posibilitatea reală de absorbire a acestora de către teatre. Așa că mulți tineri care pornesc cu mare nădejde în carieră se văd repede înlăturați.

M.Ț.: Pornind de la aceasta, dumneavoastră cum ați reușit să vă păstrați permanent un statut de vedetă?

I.S.I.: Când v-am spus că am avut o stea norocoasă... Despre asta e vorba. Nu știu să vă explic dacă există și vreun secret al succesului. Poate să fie faptul că am lucrat mult în televiziune. La teatru, te văd câteva sute de oameni, la televizor, câteva mii. E drept că nu m-am dat în lături de la nici un efort. Și așa mi s-a părut normal, de vreme ce viața mea e teatru. Bucuria mea e teatru și nu concep ca, atâta vreme cât sunt sănătoasă mental și fizic, să-l părăsesc. Posibil că și acesta să fie unul dintre motivele popularității mele: am fost permanent prezentă.

M.Ț.: Ați refuzat vreun rol?

I.S.I.: Niciodată. Dar nici n-am cerut vreunul. Ele păreau că vin de la sine și erau generoase, frumoase, bune, umplându-mă de plăcere.

M.Ț.: Sunteți mai legată de unele roluri decât de altele?

I.S.I.: Mă repet, dar n-am decât un singur răspuns: fiecare rol e ca un copil. A venit pe lume. L-ai înconjurat cu dragoste, l-ai crescut... Apoi, vine altul și te dedici acestuia cu aceeași plăcere. Adevărul este că, mai totdeauna, ultimul e cel mai răsfățat. Totuși, dacă ar fi să aleg, parcă cel din **Scrisori de dragoste**, regizat de Mircea Cornișteanu, și în care am jucat alături de Mircea Albulescu, este cel mai drag mie. S-a născut acest spectacol la Teatrul "Sică Alexandrescu" din Brașov, dar s-a jucat și în SUA, și în Canada, și în Israel, și la Paris. S-a jucat, mai apoi, și la TNB. De rolul acesta rămân foarte legată...

M.Ț.: Deși pare foarte simplu, să stai la masă și să citești...

I.S.I.: Nu-i deloc cum pare. Și poate tocmai de aceea e mai solicitant. Nu se face de multe ori unui actor o asemenea ofertă: să ai prilejul de a trece prin toată viața, de la copilărie, până la moarte, să poți simți toate stările legate de fiecare vârstă.

M.Ț.: Credeți că succesul ține și de această maximă implicare, care poate că lipsește tinerilor de azi, prea tracasăți de cotidian, de lupta pentru supraviețuire?

I.S.I.: Sigur că devine, adesea, copleșitoare obligația de a alerga într-o mie de părți, pentru a putea supraviețui, dar nu pot crede că, în momentul în care un tânăr obține un rol important, acesta se mai poate gândi la reclame. Dacă ești actor din convingere, și nu din întâmplare, nu te mai gândești la ziua de mâine și joci cu toată dăruirea în ziua de azi.

M.Ț.: După o viață petrecută pe scenă, azi mai cochetați cu un fel de joc, anume cu cel politic.

I.S.I.: Dar eu nu fac politică. Nu fac parte din nici un partid. Reprezint, pur și simplu, comunitatea italiană în Parlamentul României. Și asta s-a petrecut tot printr-o întâmplare. De fapt, toată viața mea a fost un joc al hazardului și, în definitiv, și al succesului. S-a descoperit - pentru că eu nu am declarat niciodată, din motive foarte serioase (știți cum era cu *originea sănătoasă* prin anii '60) -, cu ocazia unei aniversări la o televiziune, când n-am avut de lucru și am spus că sunt pe jumătate italiancă,

adică după mamă. Doamna președintă a Comunității a auzit și și-a făcut o socoteală - practică, după părerea mea -, c-ar fi interesant și benefic ca eu să reprezint această comunitate în Parlament. Fiind mai cunoscută, pot decide mai ușor ușile, pot soluționa anumite probleme. Și mai vreau să menționez faptul că statul român face deja foarte multe lucruri pentru minoritățile de pe teritoriul țării noastre. Este, printre altele, singurul stat european care are deputați, cărora li se acordă o subvenție anuală decentă, pentru numite nevoi. Acum, făcând parte din Grupul Minorităților Naționale, am cunoscut și pe șefii altor minorități:

mai rău. Fac adevărate slalomuri ca să le pot îmbina pe amândouă. Prețul este oboseala, dar, până la urmă, tot teatrul mă revigorează, mă împlinește.

M.Ț.: V-ați simțit vreodată străină, neacceptată într-un colectiv?

I.S.I.: Eu sunt o pacifistă, nu accept stările conflictuale, nu sunt ranchiunoasă. În plus, am destul fler ca să-mi dau seama când un om îmi este ostil și atunci evit să am dispute cu el. Pot să nu mă simt foarte în largul meu, dar nu să mă cert.

M.Ț.: Și în Parlament?

I.S.I.: Nu știu exact care sunt sentimentele reale față de mine, dar am sentimentul că sunt simpatizată. Oamenii mi se adresează cu condescendență, eu le răspund cu un surâs.

M.Ț.: Ce părere aveți despre artiștii preocupați de cariera politică?

I.S.I.: Nu cred că e bine ce fac și nici nu cred că se poate să facă două lucruri atât de diferite și care presupun foarte mult timp și energie. Un crez politic te copleșește și atunci când îți mai rămâne timp pentru teatru?

M.Ț.: Întorcându-ne la teatru, credeți că școala de azi mai face față cerințelor actuale?

I.S.I.: În primul rând, cred că s-a pierdut sentimentul de generație și asta e destul de grav. S-ar putea ca și școala, și teatrul să fi contribuit la aceasta. Eu socotesc că între generația numită "de aur" și tânăra generație se află un gol imens, care nu știu când se va umple, dacă se va umple, cum se va umple. Cei de

Împreună cu Alexandru Finți

romi, evrei, turci, bulgari... Este o lume foarte pitorească. Nu e deloc un univers pașnic, așa cum ne-am putea închipui, e învolburată rău. N-aș putea să spun că mă pasionează, dar, în orice caz, am cunoscut un palier al existenței de care n-aveam măcar idee. De altfel, și în Parlament am întâlnit mulți oameni activi, niște femei devotate cauzei pe care o reprezintă și pe care le și invidiez pentru că pot fi atât de puternice, atât de pline de inițiativă. Eu nu cred că am vocație pentru asta, dar, până una-alta, dacă este nevoie și trebuie să fac câte ceva, o fac cu dragă inimă și sperând să nu dezamăgesc.

M.Ț.: Nu vă încurcă prea mult această activitate, răpindu-vă și puținul timp liber pe care-l aveți?

I.S.I.: E o mare problemă, mai ales că eu iau și această muncă foarte în serios, fiind un om disciplinat. În ceea ce privește teatrul e cel

acum sunt cruzi, nemodelați. Oricum, nu doresc să-i judec pe tinerii mei colegi, ci, eventual, noua generație, care este lipsită de entuziasm, lipsită de țeluri majore, lipsită de preocupări alese. În plus, este lăsată complet în voia sorții.

M.Ț.: Și cu conștiința profesională cum rămâne? Văd tineri actori care sar din troleibuz direct în scenă, fără încălzire, fără concentrare...

I.S.I.: E o chestiune de educație defectuoasă. Disciplina profesiei de actor se învață în primii ani de școală. E ca la armată. Dar se mai întâmplă ceva. Prostul gust, trivialitatea ne invadează din toate părțile. Și va fi greu să revenim pe făgaș, dacă nu curățăm această cangrenă.

A consemnat

Marinela Tepeș

convorbiri incomode

Aș putea înălța un oraș cosmopolit

Aș putea înălța un oraș cosmopolit, o Londră,
un Turn Babel

cu toate vocile sufletului meu
voci ieșite din orizontul corpului
spre orizonturi mai largi, vibrații
ale pielii sufletului spre pielea comună
nici șoaptă, ca înăuntru
nici ceva aducând a strigăt de biruință
al realului
Se aude din întâmplare o voce
din adâncul domiciliu necunoscut al vocilor
acum te aud de foarte aproape de sub unghii
limbă arhaică a singurătații antropofage
pretutindeni și oriîncotro în largul duratei
al timpului liber, neconstrâns de vreun ceas
al minții

Un murmur în sânge la început
apoi, intempestivă, impetuoasă vocea dragostei
arzătoare în ochi, dogorătoare în viscere
indefinită, vicioasă aproape în misterioase
atingeri
noaptea, trupul mângâiat de spuma
tuturor mărilor

Alteori (de prea multe ori) țâșnind, țiind
limba durenii - universala,
bătrâna limbă - mânie
teribilă a zeilor
și vechea, dar nouă mereu, cea a vinei
a alungării din rai - întoarcerea feței în aură -
sombri, sadicul Nu, goliciunea, umiliția
rușinea de propria ta umilintă
de parcă ar fi un lepros

limba cruzimii în tot și în toate

Acea oră a tuturor vocilor, incompatibile,
discordante, atroce
furia și cruzimea lor întoarse spre ele înzecit
mari prăbușiri de voci în ele însele, nevrotice
febra guriilor lor inconștiente
răcoritoarea febră a țipătului
ghemuirea peste cuțitul din suflet
ora vocilor incendiate în creier,
o roată înflăcărată
un vârtej fierbinte (ah, capul în palme,
prea amplu)

Stăpâni sălbatici ai vocilor, spuneți-mi
cât m-ați ucis în ora aceea a tuturor crimelor?
spuneți-mi, ce ați făcut cu cadavrul din mine?
Imperceptibile, difuze vibrații în corzile
vocilor amnezice
de parcă acum aș fi altul
și doar în lumina firavă a unei vieți care-a fost

Voci care dorm (între Schyla și Caribda)
navigatori oboșiți ce ignoră primejdia
care pânzăște din stânci
voci cu trei capete care păzesc intrările adânci
chepengurile negre
care ies precum șerpilor din culcușurile
anotimpului rece
cele de anul trecut, crezute moarte
voci care împietresc, voci-labirint
din care nu vei mai ieși niciodată
voci-ancore, fixându-te bine de vreo amintire,
în marea uitării
voci înnegrite de imensa imensitate neagră a
tăcerii
de dinainte și de dincolo de orice limbă
voci ale spaimei
de trecut (ah, vocea coșmarului, galbenă)
de viitor, un călău al unui prezent ucis prea
curând -
o limbă și el învinețită și mută
ieșind dintr-un gâtlej sugrumat
voci care te vând pe o șoaptă vicleană
care negociază sentimente inexistente
care vorbesc în pustiu
care nu mai vorbesc cu vocea ta demult
voci ca niște săgeți otrăvite
amestecate, încrucișate între voi, artificiale
clonate (căci voi stăpâniți știința înaltă
a substituirii)
arhetipale, mistice, stridente, armonioase

(căci voi stăpâniți arta înaltă a muzicii
interioare)

prezente, trecute și viitoare
voi toate, ca una singură, pură
când sufletul este foarte aproape de moarte

Voci îndeplinind un destin

Simt în voi viața mea care se transformă
viața mea în declin, moartea mea în urcare
vă simt în sâmburele meu de umanitate
în alteritatea mea obscură
în gândurile mele intersectate ca o rețea
complicată

în nodurile sentimentelor mele
pe care de mult am încetat să încerc
să le dezleg

voi îmi împingeți viața înainte
când oasele mele obosite se încrucișează
a moarte

voi mă imaginați cum voi fi peste un an
peste zece ani (când poate nici nu voi mai fi
decât în imaginația voastră)

Voi, voci imaginative,
crucificați-mă în poemul acesta
până voi ajunge să-l simt
ca pe un spasm al inimii mele
ca pe o inimă a tuturor vocilor
pulsând cu durere și voluptate
până și-n moarte.

Exercițiu de prestidigitație

Motto: „Ce timp suav pentru distracții“,
Paul Valéry

Când cad speranțe, rând pe rând
când vrajba sus, în constelații
când ura jos, pe sub pământ
se răsucesc în moarte morții
și vor să iasă din mormânt

Tu, viață, care moarte ascunzi
deși te-nvolți precum o floare
această viață poți cu scuzi
să o plătești, dar ce eroare
rămânem la sfârșit mofluzi.

E-o vreme pentru aberații
e-un timp vicelan cu dus-întors
zadarnic faci cu vin libații
bătrâna parcă, Atropos,
îți taie-n pripă firul vieții

Tu, dintre scunzi cel mai înalt
de crezi c-ajungi la soare chiar
daor de ai face-un singur salt
destinul tău e liniar;
lipsit de aripi ca un alt

Preaîndrăzneț bărbat, Dedal
nu știi urcușul cine-ți frânge
ești sclavul unui ideal
dar ai căderea înscrisă-n sânge
chiar de ai fi și genial

Căci Domnul puse acest obstacol
prin labirint să dibuiești
ca musca prinsă-n receptacul
aceste toane-mpărătești
tu le primești ca pe-un miracol?

Și cum stăteai pe piatră-ntins,
ca pregătit pentr-o jertfire,
îți apăru Satan în vis
sub forma unui gând subțire
cum șarpele în Paradis

Ai tresărit atât de tare
că trupul parcă s-a crezit
ca dintr-o temniță în care,
de prea mult timp, neauzit,
bătea în ziduri cu oroare

Sufletul tău în van, sârmanul,
zvăcnea din aripi, înger trist,
tu îi jertfeai întreg elanul;
cutreierat de Anticrist,
holbai din ochi ca un nebun și nu-l

ioana greceanu

Vedeai decât pe el
articulat din viziuni
și dezarticulat rebel
damnat, stăpân peste genuni
căsătorit fără inel

Ca orice fiară, ca orice-nveninată cobra
cu târâș viclean și șui;
când, prin adânc, ca de tenebră,
colindă-n sus și-n jos, hai-hui,
se-aude-o muzică funebră

Dar tu, jertfelnic și spăimos
îți construiești în gând aripe
și le îmbini misterios
de parcă-ai fi din altă stirpe
o, vis al minții, găunos

Te smulgi din „carnea roză“, zborul
saltă din trupul revolut
și bei azur ca din izvorul
unui presentiment acut
că moartea ta va fi chiar cerul

Zbor, mare zbor, umbră pe cer
cu toate zborurile frate
dezmărginire în eter
și sete de eternitate
comando în eșichier

Un strigăt beat de-atâta spațiu
ce răsună în neant, evoc!
privind la soare cu nesațiu
- bacantă-a unui vin ce nu e -
dar depărtat ca la solștiu

În aer o hieroglifă
pe un văzduh încremenit
o semnătură apocrifă
a unui visător smintit
menit să fie pururi jertfă

Un impostor pândaci la Foc
cu toată carnea în ruină
închis în ea, ca larva mării în ghioc
ca o sămânță în țărână
de-a pururi scurmi în nenoroc

A fost prea scurtă mușcătura
din soare, hojească, ca de fur
îți iei acum îmbucătura
dintr-un pământ ostil și dur
a tinei cuminecătura.

Da, căderea o înscrisi cu sânge
într-o splendidă nepăsare
nici o jivină nu te plânge
nu ești tu fratele cel mare
ci doar un trup care se frânge.

Se știe despre Heliade că a avut o proveniență mai degrabă modestă, că studiile lui nu au fost făcute în străinătate, după cum era moda epocii, dar cu toate acestea, prin eforturi proprii extraordinare, susținute de o ambiție pe măsură, a reușit să-și creeze un statut în viața publică, menținut în orice fel de împrejurări. Scrisul și publicatul au fost pentru Heliade principii existențiale și rezultatele străduințelor sale au avut, cel mai adesea, impactul dorit.

Imediat după moartea sa (27.IV.1872), contemporanii și-au manifestat intenții de recunoștință: înființarea unui Institut „Heliade“ (care să ofere școlarizare pentru cursul primar și liceal), „ca un mic omagiu adus părintelui literaturii române“ („Românul“, an XVI, nr. din 22.VI.1872, p. 542), și ridicarea unui monument „în memoria ilustruului repauzat“, „prin subscripțiune publică“ (*Ibidem*, nr. din 15.VII.1872, p. 583-584). Din păcate, apar și dispute, în legătură cu autorizația pentru spațiul ocupat de osemintele sale (C. Al. Zamfiroiu, *O violare la mormântul lui Ion Heliade Rădulescu*. *Ibidem*, nr. din 22.VIII.1872, p. 703, și *Scrisoarea lui I. Heliade Rădulescu către redactorul ziarului „Românul“*, *Ibidem*, nr. din 25.VIII.1872, p. 714).

Personalitatea lui, controversată nu puțin în timpul vieții, a preocupat în mod firesc poste-

Operele

lui Ion Heliade Rădulescu

alina boboc

fiecărui volum oferă toate datele necesare referitoare la textele heliadești; sunt informații culese cu migală din toate sursele posibile (mai ales manuscrise, dar și mărturii de orice fel, documente, presa vremii ș.a.) și puse cap la cap cu rigoarea științifică bine cunoscută a exegetului. Pentru toate aceste căutări, confruntări de date, alegerea textelor, rezolvarea chestiunilor lingvistice, adică practic tot ce a presupus îngrijirea acestei ediții, a fost nevoie de o muncă ieșită din comun, incomparabil mai dificilă decât pentru o ediție de opere a unui scriitor mai apropiat de zilele noastre (între cei

istorie literară

ritatea, care nu s-a dovedit nici ingrătă, dar nici excesivă, după cum arată studiile de critică și istorie literară în domeniu și editările, toate fragmentare, din opera sa de-a lungul timpului. Între acestea din urmă, se remarcă prima ediție de **Opere**, în două volume, apărută în 1916 la Editura Minerva, sub îngrijirea lui Petre V. Haneș. A fost urmată mai târziu, între 1939 și 1943, de o ediție critică de **Opere**, tot în două volume, publicată la Fundațiile Regale de către D. Popovici. În 1967, începe apariția ediției critice de **Opere**, la Editura pentru Literatură, în Colecția „Scriitori români“, îngrijită de Vladimir Drimba, cu un studiu introductiv de Al. Piru. Centenarul morții lui Heliade, în 1972, a dus în atenția publicului trei ediții, toate tipărite la București: **Scrisori alese** (Text stabilit de Vladimir Drimba. Prefață și note de Constantin Măciucă, Editura Albastros, Colecția „Lyceum“), **Scrisori și acte** (Ediție îngrijită, texte alese, glosar, indice de George Potra, Nicolae Simache și George G. Potra, Editura Minerva. Colecția „Studii și Documente“) și **Versuri și proză** (Text ales și stabilit, cu glosar de Vladimir Drimba. Prefață și tabel cronologic de Mircea Angheliescu, Editura Minerva, Colecția „BPT“).

Cu această prefață, **Ion Heliade Rădulescu: un clasic în haine romantice?**, inclusă mai târziu, cu unele modificări, ca eseu, și în volumul **Scriitori și curente** (1982), Mircea Angheliescu își leagă pentru prima dată numele în mod direct de acela al lui Heliade, despre care afirmă: „...este probabil destinul lui să rămână veșnic suspendat între aceste două extreme atât de apropiate“ (p. XXIII-XXIV).

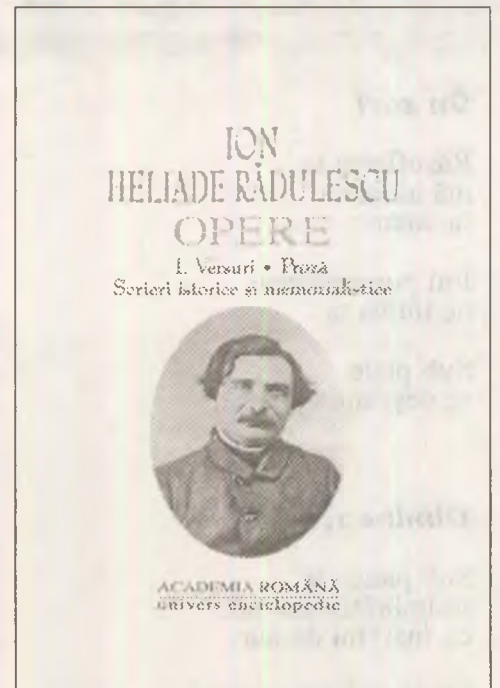
În anul 2002, Mircea Angheliescu a venit cu două contribuții esențiale: volumul de istorie literară, **Echilibrul între antiteze. Heliade - o biografie**, și ediția de **Opere** ale lui Heliade, de care a îngrijit-o, apărută sub egida Academiei Române (Editura Univers Enciclopedic, vol. I - 1301 p., vol. II - 1078 p., în cadrul Colecției „Opere fundamentale“ ale scriitorilor omâni, coordonată de Eugen Simion).

Această ediție, obiect cultural foarte elegant și nu mai puțin prețios în orice bibliotecă,

cuprinde (integral sau selecțiuni din) operele importante ale lui Heliade: vol. I: **Versuri. Proză. Scrieri istorice și memorialistice** și vol. II: **Istoria critică universală. Biblicele. Echilibru între antiteze** (al treilea volum urmează să fie definitivativ și va cuprinde texte cu caracter documentar, editate și inedite, potrivit *Notei asupra ediției*, p. LXIII). La o simplă privire asupra sumarului, se observă imediat o activitate scriitoricească foarte diversă, pusă sub semnul unor înalte aspirații, dar subminată într-un fel de acea luciditate a celui care știe că o singură viață e prea puțin pentru a le împlini pe toate. „Și visu-și schimba fața“, repetă obsedant Heliade într-una din cele mai sensibile poezii ale sale, meditănd pe tema „viața ca vis“. Astfel, el este mânat parcă de o anumită grabă (nu în sens de superficialitate) în tot ce întreprinde. Cu ambiții mari, face proiecte multe, unele utopice, dar ajunge să scrie și ce nu plănuise, așa cum se întâmplă cu cele trei opere memorialistice, dictate de împrejurări, redactate și publicate în primul său exil parizian, imediat după Revoluția de la 1848: **Le protectorat du Czar ou La Roumanie et la Russie. Souvenirs et impressions d'un proscrit si Mémoires sur l'histoire de la régénération roumaine ou sur et Evénements de 1848 accomplis en Valachie**. Sarcasmul caracteristic din cunoscutele pamfleto **Domnul Sarsailă, autorul sau Cuconu Drăgan**, dar și din altele, este schimbat cu un ton sensibil în **Balada Zburătorul**, ton care capătă nuanțe grave în poemele **Mihaida și Anatolida**. Pentru Heliade, realitatea contingentă a epocii înseamnă o agitație permanentă și aceasta transpare în articolele de atitudine, în cuvântări, dar și în poeziile ocazionale. Dintre operele de maturitate din al doilea volum, **Echilibru între antiteze** este definitorie pentru temperamentul lui Heliade, pentru că ea evidențiază o personalitate gravă, de o mare profunzime, aparent fără nici o legătură cu traducerile lamartiniene accentuat romantice ale începuturilor sale poetice. Și totuși, explicația acestor oscilații între extreme trebuie căutată în extraordinara sa capacitate de adaptare la circumstanțe culturale, sociale și politice, ele înseși atât de oscilante în epocă. Nu este nici o nepotrivire între dorința ascunsă de domnie (așa cum s-a spus) și disponibilitățile afective din timpul exilului parizian, între celebra manție albă care-i crea o aură olimpică și ținuta sobră a proprietarului de tipografie; toate amănuntele din viața publică și personală se completează pentru a contura o singură imagine.

Ediția de față este precedată de o **Introducere** amplă, de fapt o prezentare cronologică a activității lui Heliade dublată de raportarea permanentă la un fundal socio-politic al epocii. Inițiator și animator cultural, răspunzând la toate imperativele momentului (nu puține, epoca fiind, după cum se știe, una de construcție culturală pornită de la temelie), omul ajunge la o popularitate nemaiîntâlnită, care se pare că atinge apogeul înainte de izbucnirea Revoluției de la 1848: „... o electivă regalitate culturală, o «regalitate» burgheză desigur, pe care scriitorul și-o câștigase în cei aproape treizeci de ani de activitate publică numai prin scris: situația sa era unică, fără precedent în istoria noastră“ (**Introducere**, p.V).

Partea de *Note și comentarii* de la sfârșitul

12 autori publicați în această colecție de „Opere fundamentale“, Heliade a trăit cel mai demult). La finalul ediției sunt inserate cronologic câteva **Repere critice**, păreri ale unor nume importante, pentru care Heliade a fost contemporan sau obiect de cercetare, de la C. Negruzzi (1836) până la I. Negoiescu (1991).

Chiar dacă o ediție de opere complete se lasă încă așteptată (este și foarte dificil de alcătuit în cazul unui scriitor din veacul al XIX-lea, cu atât mai mult dacă acela este Heliade Rădulescu), ediția de față, necesară fără îndoială, vine după niște ani buni de la ultima de acest fel și contribuie la menținerea în atenția publicului larg a unui om de cultură a cărui imagine se îndepărtează din ce în ce mai mult în ceața vremii.

Experimentat în îngrijirea de ediții (D. Goleșcu, D. Ralet, N. Filimon ș.a.m.d.), pasionat de căutarea noului prin manuscrise vechi, Mircea Angheliescu a transformat, în cazul lui Heliade, o curiozitate științifică a începutului de carieră într-o misiune culturală, conștient asumată și împlinită până acum cu dăruire și consecvență.

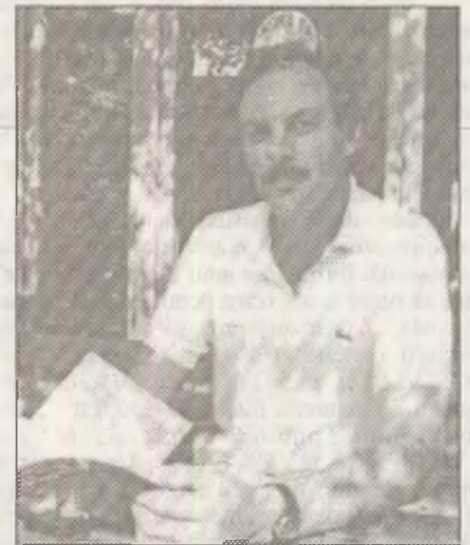
clo duri bezzola:

Scriitorul elvețian de expresie română și germană, Clo Duri Bezzola, s-a născut în localitatea Scuol (capitala regiunii Engadina de Jos, unde se vorbește graiul românesc valader), în anul 1945. După studiile universitare a fost mulți ani profesor la St. Moritz (1975-2002), actualmente la Oetwil am See. Locuiește în cantonul Zürich, la Männedorf. Este cunoscut în lumea literară mai ales ca poet, dar și ca prozator, autor dramatic, traducător și publicist. Dintre operele sale importante menționăm: **Prin ramuri**, lirică, 1978, **Tarzan sau vacanța la Meran**, teatru, 1984, **La capătul zilei**, povestiri, 1984, **Casa soarelui**, lirică și proză, 1987, **Răstimp**, roman scris în germană, 1996, **Albastrul furat**, poeme cu text bilingv român și german, 1998, **Dorință**, teatru radiofonic, 2001. Activitatea scriitoricească i-a adus numeroase premii literare:

Premiul Fundației Schiller (1979), Premiul Societății Române de Radio și Televiziune, Premiul de recunoștință al cantonului Grisons (1996) și al cantonului Zürich (1998) etc.

Clo Duri Bezzola s-a remarcat și printr-o bogată activitate socială. S-a aflat timp îndelungat în conducerea Uniunii Scriitorilor și Scriitorilor Români (între 1989 și 1991, președinte, în prezent în comitetul de conducere ca redactor al publicației anuale a USSR) și al Asociației Scriitorilor Elvețieni (de asemenea, în conducere, între anii 1990 și 1996), face parte din consiliul superior al Fundației „Pro Helvetia”, conduce seminarul „Scriitorul creator” din Boldern/Männedorf etc.

A făcut numeroase călătorii de studii și a conferențiat în Germania, Luxemburg, India, Finlanda, Franța, Bosnia, Italia. A vizitat și România în anul 1991

și a conferențiat la Facultatea de Litere a Universității din București. A fost selectat în antologia noastră de poezie română, apărută la Editura Academiei, în 1980.

Prezentăm, în traducere, câteva poezii din volumul **Albastrul furat**.

În zori

Răsuflarea ta
mă alintă
în somn

Îmi pun urechea
pe inima ta

Sub piele
se deșteaptă povești

Dimineață

Sub pielea ta
se îmbrățișează nori
cu margini de aur

Luna ne linge buzele
pe rând
în limbi de lumină

Din mâinile noastre
curg stele

Distanță

Stă
la fereastră
și hrănește păsărele

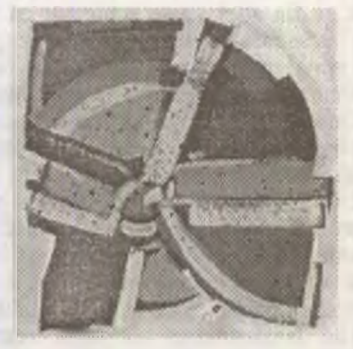
Așteaptă
să-mi crească aripi
și-am să-ți ciugulesc
din palmă

Ciornă

A trecut
un vis
sub pielea ta

La chà dal sulai

Clo Duri Bezzola

A imprimat-o
cu flori de gheață

Noroc

Soarele
ne-a citit
pe față
toate gândurile

Se duc
ca stelele
însetate
de pământ

Echilibru

La amiază
soarele-i
imparțial
împarte cu mine
umbra și lumina

Îmi ține greutatea
în cumpănă

Natură moartă

Una peste alta
casele cu obloane închise
seamănă cu palate
din îndepărtatul Jaipur

Concubine
care hibernează

Vară târzie

Când greblezi
pământul
și-i afânezi scoarța
e semnul plecării

totu-i biruit
pregătit pentru tot

Încă nu-i timpul

Am trecut
cu mâna
pe pielea ta
mirosind a bureți
și-a scortişoară

Limba se teme încă
de lumină

Eros

Mă umflu cu aer
și mă las purtat
în cer
Nu mă urma

N-o să devii regină
într-un castel aerian
Dăruiește-mi o pană
ca să fiu mai ușor

La fel de ușor
ca tine

Saltimbanc

Păsările
separă cerul
de pământ

țin aerul
în piept

Existență

Ezităm
ca norii
și ca vântul
între venire
și plecare

Așteptăm
ca cerul
să ne dăruiască
albastrul lui furat

Stimul

Mai deschide o dată
ușa sobei
și pune lemne
pe jăratec

Dă foc
în soba cuvântului

Bertolt Brecht:

16.04.43

Citesc o cotroversă între istoricii sovietici despre judecata asupra marilor scriitori din trecut, tipărită în 1938. Trebuie să fie tratați Shakespeare și Tolstoi ca apologeți ai clasei lor ori ai umanității? Lifșiț și Nusinov scriu destul de însetați de sânge. Lenin a spus despre Tolstoi și Nusinov îndrăznește...? Prosecutorul oficial este chemat ca să pună punct bănuiei că Shakespeare ar fi un scriitor pentru aristocrație? Cercetările propriu-zise nu sunt organizate ori nu au caracter de proces. Tonul este groaznic, neproductiv, urât, subiectiv, autoritar și, în același timp, servil. În realitate nu există atmosferă în care ar putea să înflorească o literatură vie, spornică. De fapt, nu există nici un roman consacrat, ci doar kitsch-uri ca acelea ale lui Alexei Tolstoi. Și nu există o piesă de teatru, nici un personaj dramatic bine conturat, nici în fond genul comic ori tragic, nici un fapt remarcabil de limbă literară, nici o valoare filosofică în oricare din încercările dramaturgice de azi - în special la vreun teatru bine cotate în prezent. O asemenea constatare servește în mod obișnuit intenției să descopere prăbușiri în adâncime, să dovedească faptul că „acolo ar trebui să se afle ceva sincer“. Și întâi poate ar trebui să se spună că bolșevicii nu înțeleg să dezvolte o literatură. Nu o dată este de afirmat că metodele lor dau greș în acest spațiu al literaturii, poate este suficient de spus că metodele ce le folosesc dau rateuri. Situația, sigur, era nefericită. Ea era surprinsă de preluarea puterii de către proletariat.

La disputa dacă marii scriitori burghezi reprezintă umanismul sau burghezia, un dialectician nu ar găsi nici un impediment. Ei reprezintă umanismul și burghezia, pentru că ei sunt și una, și alta, adică pe deplin creatori în contradicție. Ei

Jurnal de lucru (IV)

reprezintă umanismul ca burghezi și burghezia ca membri ai întregii umanități.

17.10.43

Politica artelor la clasa muncitoare. Atât ca să cucerească autoritatea, cât și ca s-o mențină, clasa muncitoare are nevoie de realism, acționând și reflectând. Dar aceasta nu este specific, deoarece și clasa burgheză are nevoie de realism și are nevoie de el în continuare. Știri din război pomădate sunt dăunătoare pentru cartierele generale. Știri ale situațiilor îndulcite politic sunt dăunătoare pentru angajații la burse. Potrivit situației lor, are nevoie burghezia de știri *secrete* politice, clasa muncitoare - de cele sincere. Așadar, ce este arta realistă într-un teatru? Iluzionism? Senzualism? Totul în proză colocvială, cu atmosferă invizibilă ca însăși viața? Făcută foarte credibilă, încât impresia învinge, ar fi doar așa și nu altfel posibil? Omul fără încetare ca jertfă a relațiilor interumane, a mediului, a proprietății, a pasiunilor, a consumului? Mereu adevărul stă atunci în „miezul“ chestiunii. Nici unul nu le poate cerceta cu de-amănuntul. Arta realistă este arta care călăuzește realitatea împotriva ideologiilor și simte realist, gândește și dă undă verde sentimentului realist, reflexiei și acțiunii.

1.11.43

Max Reinhardt moare la New York. Am urmărit la Berlin, la începutul anilor douăzeci, aproape toate repetițiile la **Jocul visului** de la Teatrul German. Elementele de stil erau atât de depășite la el ca la mulți alții din timpul nostru. Din timpul în care există o opoziție deschisă între artă și viață, astfel încât este puțină artă în viață, puțină viață în artă. Arta nu este deloc adevărată acolo unde viața nu este artistică.

Prezentare și traducere de
Magdalena Popescu-Marin

literatura lumii

Lili Marleen - sau de ce devine vântul furtună

ion crețu

De la Războiul Troiei - despre care Giraudoux spunea că nu va avea loc! - până la ultimul război din Irak, omenirea a cunoscut înfruntări sângeroase între popoare câtă frunză, câtă iarbă. Cu toate acestea, literatura de război, deși numeroasă, îmi pare că are puține vârfuri valorice semnificative. Dacă mă gândesc bine, între *Iliada* lui Homer și *Război și Pace* de Tolstoi - cale de două mii de ani -, nu-mi vine în minte nici o operă care să fi pus în centrul ei, într-un mod memorabil, războiul. Dar nici după Napoleon omenirea nu a cunoscut pacea. Suficient să amintim primul Război Mondial, al doilea Război Mondial, Războiul din Coreea, Războiul din Vietnam... după care, în mod aproape ciudat, războaiele au fost botezate (eufemistic, pentru a le face mai puțin înfricoșătoare) cu nume de cod: Furtună în deșert etc.

Primul Război Mondial - dar oare războaiele napoleoniene n-au fost mondiale?! - a lăsat urme adânci în conștiința scriitorilor. Inclusiv în paginile scrise. La noi, Camil Petrescu a descris războiul (și) ca pe un fenomen dorit de oameni, care vedeau în el posibilitatea unei înnoiri, unei renașteri. **Ultima noapte de dragoste** este cronică românească a acestui război. La fel, **Pădurea spânzuraților** de Rebreanu. Lucru curios, al doilea Război Mondial nu a dat literaturii române nimic memorabil, după știința mea, deși el a schimbat radical țara noastră din punct de vedere politic, iar cei patru ani de lupte au pus, totuși, la dispoziția scriitorului român suficient material documentar, inclusiv imediat.

Nici alte țări nu au fost mai sensibile la al doilea Război Mondial. Mai mult, s-a manifestat tendința ca războiul să fie prezentat sub un unghi oarecum... comic. A se vedea **Catch 22**, reușita epică a lui Joseph Heller. De altfel, este ciudat cum o viziune lipsită de tragicism, demitizată (!?) asupra războiului a făcut vogă mai ales în cinematograful. Vezi, printre altele, **MASH**, serialul de mare succes care are ca fundal războiul din Coreea. Cinematograful a dat, totuși, câteva pelicule demne de menționat, inspirate de război: **Platoon**, de Oliver Stone și **Private Ryan**, de S. Spielberg, pentru a le numi doar pe cele mai recente. La fel pictura, prin Picasso și Otto Dix.

Firește, însemnările acestea nu se vor un punct de vedere exhaustiv, final, asupra raportului dintre război și literatură. Sunt sigur că există pe undeva o teză de doctorat pe tema asta, care să discute savant, cu toate datele necesare, acest tragic subiect. Doresc, totuși, să observ că, după părerea mea, în mod surprinzător, războiul a fost mai fructuos, tematic vorbind, pentru poezie decât pentru proză. Cea mai bună dovadă o prezintă literatura franceză. În timp ce un Brasillac, Céline, Drieu La Rochelle sau Charles Maurras fac pactul cu ocupantul, iar un Gide ia, discret, drumul exilului, Jean Pierre Jouve (în **Poésie** 1942), ne spune Pierre de Boisdeffre, face examenul înfrângerii: "În durere și ticăloșie ajungem să înțelegem. Franța are periodic nevoie de nenorocire pentru a se cunoaște și a se accepta cu toate greșelile, dar și cu puritatea ei; evenimentele prin care am trecut îl fac pe Rimbaud să strălucească mai mult decât zece cărți de

meditații
contemporane

der Wacht, scris de Hans Leip în 1915, înainte de a pleca pe front, în Rusia. El a combinat numele prietenei sale Lili (fiica unui băcan) cu cea a unei surori de caritate pe nume Marleen, care i-a făcut cu mâna într-o seară când el era de planton. Poemul a fost publicat abia în 1937 într-un volum de poezie. Poemul lui Leip a atras atenția compozitorului Norbert Schulze care l-a pus pe muzică, în 1938. Schulze era deja celebru când a scris cântecul **Fata de sub felinar (Das Madchen unter der Laterne)**. Cântecul a cunoscut o evoluție sinuoasă: mai întâi nu i-a plăcut ministrului propagandei, Goebbels. El ar fi vrut un marș (!) Lale Anderson, cântăreața care și-a legat numele de acest hit al celui de-al Doilea Război Mondial, cel mai îndrăgit cântec de război din toate timpurile, cum a fost supranumit, nu a vrut să-l cânte și chiar DJ-ul care trebuia să-l promoveze în topuri i-a întors spatele. Înregistrat cu puțin timp înainte de începutul războiului de Lale Anderson, cântecul se vânduse doar în 700 de exemplare până când postul de radio al forțelor armate germane din Africa au început să-l transmită, în 1941. Cântecul a fost imediat interzis în Germania pentru caracterul său prevestitor de rău. Dar nimic nu a putut să-i stea în cale. Feldmaresalului Rommel i-a plăcut cântecul și a cerut să fie radiodifuzat. L-au auzit și aliații și curând a devenit cântecul preferat în ambele tabere, indiferent de limbă. La succesul lui a contribuit și Marlene Dietrich care l-a cântat în turneele făcute în bazele aliate din Africa, Sicilia, Italia și Anglia. În 1968, cântecul a intrat din nou în topurile muzicale din USA; în 1981, în cele nemțești și chiar în cele japoneze, în 1986. Prin ce se explică succesul enorm al acestui cântec? Probabil că cea mai bună explicație a dat-o Lale Anderson însăși: "Poate vântul să explice de ce devine furtună?"

comentarii literare. Strălucirea lui Rimbaud este aceea a unei flori disperate de nenorocirea națională." Aragon și Eluard sunt doar doi dintre poeții care merită menționați și ei la acest capitol.

În ciuda dimensiunilor jertfelor umane și a distrugerilor materiale superioare pe care le-a avut cel de-al doilea Război Mondial, războiul din 1914-1918 a rămas în conștiința oamenilor drept Marele Război, "la Grande Guerre". (Raportul dintre victimele primului și celui de al doilea Război Mondial este de 9 milioane vs 40 de milioane în favoarea - sic! - celui din urmă!) La Verdun s-au tras câte 200 de obuze pentru fiecare soldat ucis! În cele 9 luni și 27 de zile cât a durat această infamă bătălie, nemții au mărșărit fortificațiile franceze cu 1.200 de tunuri! Pentru fiecare soldat neamț ucis au murit trei soldați francezi etc.

Și literatura lăsată de primul Război Mondial a fost superioară (aș zice mai responsabilă), din punct de vedere literar. Am vorbit de curând despre Barbusse, despre Dorgelas, despre Roger Martin du Gard, despre Erich Maria Remarch, nu mai revenim.

Un alt poet, mai puțin cunoscut, Sigfrid Sassoon, s-a numărat și el printre soldații marcați profund de cele 1551 de zile ale Primului Război Mondial. Nu este de mirare. În șapte zile și șapte nopți, nemții au tras împotriva pozițiilor engleze, pe Somme, unde Sassoon a fost militar, nu mai puțin de 100.000 de obuze, în medie 600 de obuze pe oră, respectiv 10 obuze pe minut, un obuz la fiecare 6 secunde! Suficient să-ți iei lumea în cap.

Una dintre cele mai stranii destine, dintre măririle literare lăsate de un război, l-a avut poemul **Das Lied eines jungen Soldaten auf**

Poezii în capodopere

alese și traduse de grete tartler

Theodore Roethke (1908-1963)

Valsul tatii

Cu whisky-n răsuflare
Mai c-amețai băiatul;
Dar atârnăm ca moartea:
N-a fost ușor valsatul.

Săltam până ce oale
Cădeau din policioare;
Numai răbdarea mamei
N-aveau cum s-o doboare.

Cu-n pumn bătătorit
Simțeam o mână prinsă;
La orice pas greșit,
Urechea dreaptă-atinsă.

Și ritmu-n cap mi-l bat
Murdare palme-n fine
M-ai dus valsând spre pat.
Încă atârn de tine.

„Nu știu dacă această noțiune (cea de imaginar; B.G.) este indispensabilă. Ochiul este deja în lucruri, face parte din imagine, este vizibilitatea imaginii. (...) Ochiul nu este camera, ci ecranul. Când privește camera, cu toate funcțiile ei propoziționale, ea este mai curând un al treilea ochi, ochiul spiritului. (...) Deschisul e binecunoscut ca o noțiune poetică dragă lui Rilke. Dar el este și o noțiune filosofică a lui Bergson. Cu adevărat importantă este, însă, distincția dintre *ansambluri* și *întreg* (s.m.; B.G.). Dacă le confundăm, întregul și pierde orice sens, și cădem în celebrul paradox al ansamblului tuturor ansamblurilor. În ansamblu poate reuni elemente extrem de diverse: ceea ce nu-l face să fie mai puțin închis, relativ închis sau artificial izolat. Spun «artificial» pentru că întotdeauna există un fir, oricât de subțire, care leagă ansamblul de un ansamblu mai vast, și asta la infinit. Întregul, în schimb, este de o cu totul altă natură, este de ordinul timpului: traversează toate ansamblurile, și tocmai el este cel care le împiedică să-și realizeze până la capăt tendința ce le e proprie, adică aceea de a se închide complet. Bergson nu va înceta să repete: Timpul este deschisul, este ceea ce-și schimbă și nu încează să-și schimbe clipă de clipă natura. Este întregul, care nu este un ansamblu, ci trecerea încetată de la un ansamblu la altul, transformarea unui ansamblu în altul. Este foarte greu de gândit acest raport timp-întreg-deschis. Dar tocmai cinematograful este cel care ne ușurează sarcina. Se poate spune că există trei niveluri cinematografice coexistente: cadrajul ca determinare a unui ansamblu provizoriu artificial închis; decupajul ca determinare a

„Întregul“ și „ansamblurile“ literaturii

bogdan ghiu

mă mai gândesc), *Tratative*, nu „Negocieri“, cum propune un mai tânăr confrate, poetul și filosoful Ovidiu Țichindelean (cu care am împărțit, pe capitole și tematic, transpunerea în românește a acestei cărți). Este vorba despre *Pourparlers*, în care Gilles Deleuze (unul dintre foarte puținii mei profesori interiori pe care mi i-am ales) și-a strâns, în 1990, o serie de interviuri și convorbiri apărute de-a lungul timpului.

„Într-un mare film, ca în orice operă de artă...“, spune Deleuze. Îl iubesc - și-l prefer - pe Deleuze, între altele, pentru că a știut să gândească nereductiv, altfel spus cu adevărat filosofic, arta, față de care s-a comportat asemeni presocraticilor față de *physis*: direct creator. A scris, continuându-le războiul „cu alte mijloace“ în concepte, despre scriitori, pictori, muzicieni și regizori de film. Spre sfârșitul vieții (sfârșit pe care și l-a dat, brutal dar cu atât mai firesc, prin defenestrare), Deleuze declara că nu mai citește în primul rând filosofie, cât romane. „Există personaje de roman care sunt niște extraordinari filosofi, mai mari decât cei existenți“, spunea el cu aproximație (am citat din memorie) în *Abecedar*, un lung (trei casete VHS) interviu video.

Triumf, apogeu sărbătoros (Sărbătoare a Nebunilor?), întremător, al *imaneței*: așa se poate rezuma - și începe/termina - un studiu despre Deleuze. *Poziționare*, prin urmare, a imaneței, cu anularea separației, demarcației fals filosofice și fals științifice (și fals, dar infinit de util sociale) subiect/obiect. Suntem în lucruri, suntem lucruri - dar nu și obiecte. „Ochiul este deja în lucruri, face parte din imagine, este vizibilitatea imaginii.“ Un astfel de enunț duce (spre larg) mai departe decât toată scolastica fenomenologie, și eu, încă o dată, îl prefer, căci mă preferă și-mi dă speranțe și jubilație tocmai în stricta mea finitudine, acolo unde milenii întregi de metafizică (contradictorie încercare neizbutită de a ocoli/depăși și de a înțelege/gândi religia, faptul instituționalizat al credinței), fie și heideggerian „distrusă“ (nu „deconstruită“, cum abuziv și perfect anacronic s-a tradus în recent apăruta *Ființă și timp* - dar asupra acestui lucru cu altă ocazie), n-au făcut decât să-mi indice propria nimicnicie (citește, literal: nihilism), negativitatea esențială și de nedepășit prin care „eu“ trebuia să mă simt veșnic rău plasat, în coasta Creatorului. Suntem în lucruri, și tocmai aceasta este *salvarea aici*: nu mai trebuie să așteptăm școala (fie ea și creștină - de preferat stoică) a morții pentru a ne „mântui“ - fără (noi).

Mă întreb însă (aceasta ar trebui să fie, de fapt, tema articolului de față) cum - și dacă - am putea „aplica“ distincția deleuziană întreg/ansambluri și în cazul literaturii. „Opera“, „textul“, „subiectul“, „tema“, „motivele“ etc., toate noțiunile sub-conceptuale elaborate de debila, etern infantila teorie a literaturii ar fi de trecut la capitoul „ansambluri“, care chiar dacă vor să totalizeze (termenul este, aici, direct politic), nu reușesc să închidă. Li se opune, să zicem (și aici reintru, întempestiv, în teoria literaturii), „Literatura“, adică *întregul* ca infinit modulabil, rezistând prin diferențiere, „Khora“ mobilă constituindu-se din amprente. „Literatura“ nu e în cărți, ci (trece) prin ele. Orice carte ar vrea să(-și) facă

„epocă“, să oprească, o dată cu ea, literatura (sau s-o înceapă), dar este traversată și susținută „spiritual“ de „elanul vital“ (să nu uităm că Deleuze este și marele relansator al lui Bergson în actualitatea noastră cea mai patentă, aceea a virtualului) al literaturii, care este *memorie și mișcare*.

Calchiind (pentru moment), s-ar putea oare spune, preluând fraza deleuziană: „Scrisul este deja în lucruri, face parte din expresia lor, este lizibilitatea lucrurilor“? Și, dacă spunem asta, unde ajungem? Plecăm undeva, sau facem doar o simplă piruetă? Dacă și scriitorul este, „prin“ limbaj, în lucruri, ce mai rămâne din carte? O porțiune de țărnam, apă

făcută pământ pentru pașii noștri și urmele lor. Tărâm și suport pentru amprente și „semnături“.

Să nu uităm însă avertismentul deleuzian liminar: „Cu adevărat importantă este, însă, distincția dintre ansambluri și întreg“. Tentația și uitarea sunt mari: noi preferăm să trăim preponderent în ansambluri, „asamblăm“ întregurile, ocultându-le, închizându-le ca haina, strâns, pe trup. Să fim atenți să nu tratăm, deci, nici „Literatura“ ca ansamblu (totalitate închisă), ci (măcar: și, „periferic“ privind-o) ca întreg planant, secant, deschizând infinit - și periculos - mereu spre altceva, dornică neîncetat de străin, gata oricând de „modulări“ dintre cele mai neașteptate. Chiar și sub „forma“ tăcerii. Decât, deci, s-o privim ca ansamblu, nu ca întreg (netematizabil), mai bine s-o uităm, „Literatura“. (Nou idealism, material, al imaneței? Rămâne de văzut.)

cartea străină

nișării sau a mișcărilor ce se distribuie în elementele ansamblului; dar mișcarea exprimă și o schimbare sau o variație a întregului, care, în schimb, ține de montaj. Întregul traversează toate ansamblurile, împiedicându-le, tocmai, să se închidă „total“. Atunci când se vorbește despre spațiu *off*, trebuie să înțelegem două lucruri: pe de o parte, că orice ansamblu dat este parte dintr-un ansamblu mai vast, în două sau trei dimensiuni; dar și că toate ansamblurile plutesc într-un întreg de o cu totul altă natură decât ele, de o a patra sau a cincea dimensiune, care nu încează să varieze de-a lungul ansamblurilor pe care le traversează, oricât de vaste ar fi acestea. Într-un caz, este vorba de extensie spațială și materială; în celălalt însă, este vorba de o determinare spirituală, în felul lui Dreyer sau al lui Bresson. Cele două aspecte nu se exclud, ci se complectază, se relaxează, când unul, când celălalt este privilegiat. Cinematograful n-a încetat să profite de jocul acestor niveluri coexistente, fiecare mare autor are propria sa manieră de a le concepe și de a le practica. Într-un mare film, ca în orice operă de artă, există întotdeauna ceva deschis. Și căutați de fiecare dată lespre ce anume e vorba, și veți vedea că este vorba de timp, de întreg, așa cum apar ele în film, în moduri extrem de diverse.“

Am terminat recent, cu infinite delicii nu doar intelectuale, ci existențiale (repet: existențiale), cu frison, să traduc aceste rânduri, are vor apăsarea, probabil la toamnă, la Editura dea din Cluj (unde, cu mintea și deseori chiar izic, pentru că am fost primit și sunt frecvent hemat, dat fiind că se întâmplă, se produc multe lucruri, m-am și mutat de fapt), într-o artă ce se va intitula, cel mai probabil (încă

maria iaiu

Teatrele mici, de la *capătul* țării sunt, în anii din urmă, ca și inexistente. Turnee în Capitală sau în orașele mari se fac rar din cauza lipsei de fonduri, iar criticii, chiar și atunci când sunt invitați cu mari sacrificii, se lasă greu ademeniți. Videocasetele trimise cu multă sollicitudine selecționarilor vreunor festivaluri nu sunt, după cum bine se știe, edificatoare, fiind folosite mai mult pentru arhivă. Totuși, sunt momente când micile trupe, datorită unor directori tenace, ies din anonim sau măcar se străduiesc din răspuțeri. Asemenea eforturi face și Teatrul "G.A. Petculescu" din Reșița, unele cu folos, altele, nu. Dar nimic nu astâmpără dorința directoarei Mălina Petre de a conferi un statut profesionist instituției pe care o conduce. În clipa aceasta, la Reșița, există vreo 15-16 actori tineri, gata să înfrunte obstacolele pentru a dovedi că mica lor colectivitate ființează.

Ultima premieră a teatrului din Reșița, cu *Steaua fără nume* de Mihail Sebastian, în regia lui Ion Mircioagă, m-a impresionat în mod deosebit. Un rafinament de "casă mare" înobilează această producție, exemplară sub multe aspecte.

Reprezentarea începe în forță, strategie adoptată de regizor pentru a da ritm acțiunii, dar și pentru a nu lăsa răgaz actorilor să cadă în patetism telenovelistic. Această forfotă, însă, deși creează senzația unei lumi dezaxate, devine puțin verosimilă pentru un loc în care timpul este măsurat de trecerea rară a trenurilor. Însă după primele scene, lucrurile se

Marginalii

așază, capătă veridicitate, sunt căpușite cu o ironie dulce-amară. Este un spectacol de o poezie aparte, stranie, accentuată și de momentele coregrafice ample. Scenele de dragoste capătă, în felul acesta, "forma" zborului. Ion Mircioagă reușește să contrapuncteze exact cât trebuie momentele de haz cu cele de dramă. E un melanj tulburător de sensibilitate și comedie. Actorii fac față unui greu travaliu, în care schimbările de nuanță ale interpretării croiesc drumul către performanțe individuale. Fiecare rol necesită o imensă cheltuire de sine. Relațiile dintre eroi sunt migălos țesute, astfel încât arareori să poți descoperi o fisură. Bine aleși tipologic, artiștii par a-și juca personajele fără efort evident. Marica Herman (Necunoscuta) - vedeta incontestabilă a trupei -, face, în acest spectacol, dovada unei enorme disponibilități creatoare, trecând de la o frivolitate discretă, la gingășie și tandrețe. Jocul său subtil devine tulburător. Este stângace și cuceritoare, este timidă și năvălășă, este femeia din visul multor bărbați. Ștefan Abrudan (Profesorul) - nou angajat, poate chiar la vremea debutului -, o secondează perfect, într-un joc sensibil. Pare mereu în defensivă, oferind planul întâi protagonistei. Este doar aparență, pentru că, în definitiv, ei se acompaniază reciproc, formând un cuplu seducător.

M-am bucurat să o văd revenind pe scenă, după o absență motivată, pe Dana Manea, și revenind nu oricum, ci dezlănțuit, conferind Domnișoarei Cucu, mult aplomb, haz în doza exact trebuincioasă, ironie, dar și o abia perceptibilă emoție. Finalul, în care Domnișoara Cucu o sfătuiește pe Mona să părăsească târgul pentru strălucirea de neon a Capitalei, capătă, prin aportul Danei Manea, dimensiuni tragice. În câteva replici ea reușește să ne dezvăluie

întreaga tristețe a unei existențe cenușii, în care singura plăcere rămâne urmărirea și pedepsirea drastică a elevelor care se încumetă să viziteze gara când se-ntâmplă să treacă vreun tren expres sau rapid. Picantă de-a dreptul este apariția lui Constantin Bery (Udrea). Foarte plastic, acest actor a învățat bine să-și folosească trupul, dar și inteligența, creând un personaj viu, autentic. Florin Ruicu, în Grig, este grobian cât trebuie, zeflemitor și, uneori, crud, prezentând o realitate evidentă: imposibilitatea ca Mona să-și părăsească mediul

thalia

(chiar dacă de falsă strălucire) pentru o dragoste efemeră într-un orașel de provincie. Marin Tret (presupun că un alt debutant) joacă rolul Șefului de gară precipitat, adesea isteric, nederanjând însă. Constituie o pată de culoare agreabilă, deși parcă i-aș sugera o oarecare temperare a gesturilor și rostirii.

Mă gândesc cu oarecare tristețe la acești tineri talentați, la truda lor, de cele mai multe ori anonimă, la efortul de a exista și la indiferența copleșitoare a oamenilor de teatru. Câți critici sunt în stare a înfrunta oboseala unei călătorii de opt ore cu trenul pentru a-i vedea? Este nedrept, cu atât mai mult cu cât a comentarii de felul: Mai există teatru la Reșița? N-am auzit nimic de el. Da, mai există. Și adesea, producțiile acestuia nu sunt mai prejos decât cele ale teatrelor bucureștene, ba, uneori, le și întrec. Dar cine să le aprecieze?!

Steaua fără nume de Mihail Sebastian * Teatrul "G.A. Petculescu" din Reșița * Regia și ilustrația muzicală: Ion Mircioagă * Scenografia Florica Zamfira * Mișcarea scenică: Hugo Wolf * Distribuția: Marica Herman (Necunoscuta) Marian Tret (Șeful gării), Ștefan Abrudan (Profesorul), Dana Manea (Domnișoara Cucu) Delia Lazăr (Eleva), Traian Tudorică (Pascu) Gabi Broască (Conductorul), Constantin Bery (Udrea), Florin Ruicu (Grig).

E incredibil, cum după 40 de ani, de la realizarea filmului *Pădurea spânzuraților*, Liviu Ciulei, singurul regizor român care a luat Marele Premiu de Regie la Festivalul de la Cannes, ne demonstrează că timpul nu a "îmbătrânit" niciodată pelicula. De altfel, revăzută, ea are aceeași forță și același magnetism ca și atunci când regizorul Liviu Ciulei și operatorul Ovidiu Gologan - eroii principali ai acestui moment de referință din cultura cinematografică românească - au "desenat" pe pânza de celuloid povestea tragică a lui Apostol Bologna. Ideea profesorului Virgil Petrovici de a "nemuri" filmul, găzduindu-l într-o carte, mi se pare extraordinară. O carte de suflet alcătuită de un prieten, o monografie unică la noi, dedicată nu doar unui film, ci unui

Pădurea... lui Ciulei a încăput într-o carte

irina budeanu

Ana Szeles, Ion Caramitru, Mariana Miheu, Mihai Mereuță, muzicianul Theodor Grigoriu, inginerul de sunet Anusavan Salamian și mulți alții. Dincolo de mărturiile lui Ciulei și ale întregii echipe, se află scenariul original al filmului (filmul a cunoscut mai multe variante, care durau cel puțin trei ore, dar multe secvențe au fost eliminate la montaj), un document extrem de important, atât pentru istoria și critica cinematografică, cât și pentru cei care sunt interesați de geneza acestui film. E remarcabil efortul omului de teatru Virgil Petrovici de a publica această carte cu eforturi uriașe, în condițiile în care nu existau decât foarte puține documente, fotografii și mărturii. Timp de doi ani, Virgil Petrovici nu a avut nici o clipă de liniște până nu a construit această fortăreață de hârtie, pentru ca pelicula să fie immortalizată și prin cuvinte. De fapt, cartea s-a născut dintr-o mare prietenie și a fost declanșată de sărbătorirea a 35 de ani de la realizarea filmului, la Cinemateca Română. Nu întâmplător, lucrarea lui Virgil Petrovici a fost nominalizată la Premiile Uniunii Scriitorilor din România, la secțiunea memorialistică. La ora actuală, Liviu Ciulei se află la New York,

unde predă arta teatrului studenților Academiei de Artă Teatrală, dar s-a bucurat enorm când a primit cartea. Se pare că, peste două luni, când maestrul Ciulei va împlini 80 de ani, Virgil Petrovici intenționează să lanseze cartea, strângându-i laolaltă pe mulți dintre cei care au creat *Pădurea spânzuraților*.

"Intenția lui Virgil Petrovici de a publica o carte despre acest film, nu poate decât să mă bucure. Îl cunosc și îi apreciez seriozitatea, dăruirea și puterea de muncă și sunt convins că va face un lucru bun și cred și folositor" - mărturisește Ciulei în carte. Nu lipsesc comentariile și analizele asupra filmului care poartă semnătura unor critici foarte importanți, de la Ecaterina Oproiu, la Io Frunzetti, până la regretații Ilona Berloge sau George Littera.

Nu în ultimul rând trebuie remarcat ținuta grafică a volumului.

De acum încolo, destinul *Pădurii spânzuraților* s-a schimbat. El încape, acum, într-o carte.

arta filmului

fenomen, artistic, în care s-au strâns parcă toate energiile pozitive ale tuturor dimineațelor limpezi ale lumii. *Pădurea spânzuraților*. Un film de Liviu Ciulei, apărută la Editura Tehnică, adună atâtea gânduri, emoții, impresii, istorii cunoscute sau mai puțin cunoscute, încât lectura ei devine captivantă de la prima pagină. Nu lipsesc fișa de creație cinematografică, palmaresul impresionant al filmului și, bineînțeles, mărturiile celor care au lucrat la acest film. Dintre aceste personalități, aș aminti câteva: Victor Rebengiuc,

Încercarea de a dezvolta o LT (lingvistică textuală) ca o lingvistică a frazei s-a dovedit nesatisfăcătoare și a fost abandonată. S-a constatat că între frază și text nu este numai o diferență de ordin cantitativ, ci și calitativ. În intenția de a explica fenomene pe care gramatica propoziției și a frazei prin regulile ei, chiar și amplificate, nu puteau da socoteală, s-a încercat elaborarea **gramaticilor textuale** (GT). În cadrul acestora s-a plecat de

Lingvistica textuală (II)

mariana ploae-hanganu

parafraza, să-i poată atribui un titlu sau să poată produce un text pornind de la un titlu dat etc.

Din această perspectivă, textul, văzut ca unitatea lingvistică, ierarhic vorbind, cea mai înaltă, constituie o entitate a sistemului lingvistic a cărei structuri posibile în fiecare limbă trebuie să fie determinate prin reguli de gramatică textuală. O astfel de gramatică în care lexicul cu reprezentările sale semantice ar avea rolul principal, face posibilă analiza textelor, adică evidențierea lineară a tuturor bazelor textuale posibile, sinteza textelor, adică generarea tuturor bazelor textuale posibile și compararea textelor, vizând inclusiv stabilirea tipologiilor textuale. Cu trecerea anilor s-a încercat elaborarea gramaticii textului. Proiectul s-a dovedit nu numai ambițios, dar și puțin productiv. Cum poți stabili reguli capabile să descrie toate textele posibile ale unei limbi naturale? Nu ar apărea texte care să nu se încadreze în regulile descrise de gramatică? Acest gen de întrebări a făcut ca proiectul să fie repede uitat.

S-a ajuns astfel la momentul actual, cel al teoriei textului sau al lingvisticii textuale, în care textele sunt studiate în cadrul contextului

pragmatic. Aceasta înseamnă că cercetarea se extinde de la text la context, înțeles la modul general, ca o mulțime de condiții externe textului ca producere, recepție și interpretare a textului.

După cum se vede LT a parcurs un drum lung, amplificând în fiecare etapă spectrul preocupărilor sale. De la o simplă analiză transfrazală a ajuns la teoria de astăzi în care centrul de interes nu este numai textul în sine, ci și contextul, în sensul cel mai larg al termenului: situațional, sociocognitiv și cultural. În acest fel, LT, în ciuda numelui care trimite la domeniul lingvistic, își intensifică dialogul mai mult cu celelalte științe umane: filozofia limbajului, psihologia cognitivă și socială, sociologia interpretativă, etnometodologia, etnografia și chiar cu neurologia, devenind tot mai mult un domeniu interdisciplinar în care se caută să se explice cum se realizează interacțiunea socială în cazul acestui produs multifacțat care este textul.

conexiunea semnelor

la unitatea cea mai înaltă a ierarhiei funcționale - textul - ajungându-se, prin segmentare, la unități mai mici asupra cărora s-a operat clasificarea. Dar această clasificare poate fi realizată doar atunci când nu se pierde din vedere funcția textuală a elementelor individuale, ținând cont că textul nu poate fi definit doar ca o înlanțuire de secvențe cu semnificație. Conform teoriei GT, textul este considerat un semn lingvistic primar, atribuind componentelor sale statutul de semne parțiale. Depășind faza în care textul era înțeles doar ca o însumare de enunțuri, se postulează de fapt ideea că înțelegerea și producerea textelor depinde de capacitatea specifică a vorbitorilor. Ea a fost denumită **competență textuală** și le permite vorbitorilor să distingă, spre exemplu, un text coerent de e aglomerare întâmplătoare de cuvinte/propoziții, sau să înțeleagă dacă un text este complet sau nu, să-l poată rezuma,

a suferi și aspirații la putere, unii foarte bicsnici.

Poziția delicată, „pe muchie“, a oricărei originalități, atrasă de artificiu, dar ratificată numai prin organicitate. Viața care nu e, într-o măsură oarecare, o „imitație“, nu e autentică.

Parfumul: o muzică a olfactilului. Poate că, în amurgul omenirii, vor exista partituri pentru parfumuri și mari compozitori, un Mozart sau un Wagner, pentru supra-rafinatele nasuri.

Suferințele, frustrările, golurile reprezintă cărămizile cele mai temeinice ale destinului. Neîmplinirea e în sine o formă de transcendență.

O operă înlănțuită în exterior prin determinările ei tehnice, care pot fi studiate, și liberă pe dinăuntru, oferindu-se contemplației.

Degradarea asumată ca o eliberare, prin suspendarea factorilor pozitivi, care *obligă*:

cugetări

ideal, răspundere, onorabilitate etc.

Dintre pocăințe, cea mai greu de acceptat e, probabil, pocăința omului politic.

„Important nu este cine votează, ci acel care numără voturile“ (Stalin).

Nu cumva propensiunea spre abstracțiune exprimă o teamă în fața elementului vital, concret, imprezizibil? Căci abstractul e oarecum „cuminte“.

Bizantinismul celui ce repetă, slugarnic, spusele superiorului său atotputernic: dacă acesta se menține pe poziție, poate beneficia de condiția unui discipol al său, dacă e înlăturat, poate declara că a fost silit a face un lucru nefiresc.

Ferește-te de sluga benevolă!

gheorghe grigurcu

Ferește-te de sluga benevolă, căci în ea zace stăpânul cel mai necruțător!

A avea umor înseamnă a avea conștiința bonomă a limitei lucrurilor. Perspectiva infinită exclude umorul.

Individul pitoresc conține mai mult sau mai puțin uman decât cel comun. Din care pricină, Nietzsche ne recomandă, în raport cu acesta, circumspecția.

Citesc: valoarea morală este valoarea de întrebuițare a unui om. Vom ajunge oare până acolo încât fiecare individ să fie însoțit de o fișă asupra modului său de întrebuițare, precum un produs industrial?

M-am întrebat nu o dată dacă oportunistul unui scriitor e mai puțin grav în cazul în care acel scriitor e important. La prima vedere, suntem tentați a răspunde prin da. Însă puțină chibzuință ne arată că ne aflăm în situația de-a „corija“ un gen de valori prin alt gen. Imoralitatea e în sine mai mult sau mai puțin gravă. Nu trebuie s-o confundăm cu răsnetul ei purtat pe aripile amurale ale gloriei.

Hazardul e intuit ca ostil de către poet. Poezia e însăși domesticirea lui, ce nu ia sfârșit niciodată.

Exiști în virtutea dreptului de-a exista, lege fundamentală a Existenței. Oricât îți pui probleme de conștiință, în ultimă instanță răspunde de tine Existența însăși.

Lupta lăuntrică pe care trebuie s-o duci cu excesul de glorie al marilor opere, pentru a le regăsi. Înstrăinarea peisajelor lor, înecate de rumoarea exegezei, de foiala umbrelor festive ale vremelniceii.

„De-abia pot înțelege cuvântul *căutare*, folosit în legătură cu pictura modernă. După opinia mea, a căuta nu înseamnă nimic în pictură. A găsi înseamnă totul. Pe nimeni nu interesează să urmărească un om care, cu ochii ațintiți în pământ, își cheltuiește viața căutând o pungă pe care să i-o scoată norocul în drum“ (Picasso).

Nefericirile mari sunt greu de suportat mai cu seamă din cauza nefericirilor mici ce le însoțesc.

Dacă se arată expansiv, e acuzat de cabotinism. Dacă apare sobru, e bănuțit de intenții ascunse.

Unele calomnii, prin exagerarea lor stridentă, se dizolvă în stupiditatea care devine o paradoxală formă de cenzură morală.

De regulă, timpul aduce sancțiunile morale cuvenite. Fuga de morală este și o fugă de timp, o cramponare năucă de prezent.

Atât de abstract, de indiferent odinioară, timpul devine, o dată ce înaintăm în vârstă, tot mai mult *viață*. Se umple cu sângele și carnea, cu respirația noastră tot mai precipitată. Dobândește concretețea ființei perisabile.

„Puterea are boala secretului“ (François Furet). Constat însă că de această boală încep

Nimeni bea șampanie

Ana Ardeleanu se simte vinovată... de utopie. La o așa vină, un asemenea remediu: versurile. Proaste. Deci, nici urmă de remediu, ci de o altă boală. Nui mai spun pe nume, că știm cu toții despre ce e vorba. Pusă față în față cu o atât de delicată situațiune, doamna Ana Ardeleanu are câteva mari dorințe: șampanie, frumusețe, iubire, amant, duminică, flori. Și, ca orice femeie cu sânge de român în vene, doamna Ardeleanu își varsă amarul (a se citi dorințele) în poeme: „fătarnică lume/ invidioasă înserare/ mâna mea așezată/ pe capul unui bărbat/ ce-mi promite dragoste/ locuință cu ferestre spre soare/ șampanie furișată/ printre sâni adevărului/ ah, demonul blond/ hoitul perfecțiunii/ ca-ntr-o defilare cu stil/ își pune omoplații de duminică/ să-i îmbuibe trupul/ cu sfinte

conspirații/ despre frumusețe/ în poemul crezut pe cuvânt“ (*Defilare cu stil*, în volumul *Vinovată de utopie*, Editura Ex Ponto, 2001). Ca orice poet adevărat (Doamne iartă-mă!), și doamna Ardeleanu se lasă biciuită de coada inspirației și, în urma unei astfel de „pedepse“, versurile sale dau liniștite din piciorușe, așa cum se întâmplă mai mereu când talentul e undeva departe. Atât de departe, că nu prea se zărește. Nici nu suntem foarte siguri că există. De mare excepție este poemul *viața de tine întreabă*: „în inima mea/ ram de măslin/ ninge umărul/ mărturisirilor./ cu ușurința greierului/ dezertezi în mine“. Cel puțin ultimele două versuri sunt... incredibile. „Dezertezi în mine“? Poate e vorba despre un alt verb, stimată doamnă Ana Ardeleanu... Ia gândiți-vă mai bine.

Pe lângă tematica erotică, doamna Ardeleanu abordează și teme sociale. Sau cel puțin așa crezi la început, până îți dai seama că, de fapt, e vorba despre ceva mult mai profund: „fac răspunzătoare soarta/ de calitatea benzinei/ din motorul noptilor mele albe“ (*Fac*). Sărim peste celelalte versuri ale poemului *Fac* și ajungem la poemul *Nimeni*: „nimeni nu culege/ polenul timpului// nimeni nu renunță/ la botezul sinelui// nimeni nu vede cuvântul - / mumifiată tăcere// și nimeni în cercuri/ nu caută/ o pasăre moartă// biciuți-l pe nimeni“ (*nimeni*). Deși doamna Ardeleanu este atât pornită împotriva... lui nimeni (?!), presupunem că o să-i fie cam greu să-l biciuiască. Oricum, merită încercat. De altfel, chiar o sfătuim pe doamna Ardeleanu să-și epuizeze energia creativă inventând (în intimitate) metode de capturare a lui nimeni, cruțând astfel nevinovata hârtie (tastatură, depinde de situație) de aceste plângăcioase lălaieli versificate.

Corina Sandu

La o manifestare

Poetul Corneliu Antoniu (în fotografia alăturată) organizează la Galați, de mai mulți ani, o manifestare de răsunet la care participă și sunt premiați scriitorii de prim-plan ai literaturii contemporane. Anul acesta, după opinia președintelui Uniunii Scriitorilor, Eugen Uricaru, am asistat la o întâmplare artistică de ținută, inspirată, cum puține se desfășoară în țară. Numele care au fost omagiate,

Nichita Stănescu și Laurențiu Ulici, au sporit interesul participanților, comentatorii vorbind cu emoție și smerenie despre creația acestor două repere morale și culturale în literele române. Ineditele puse la dispoziție de poetul sârb Adam Puslojic l-au făcut fericit pe Corneliu Antoniu care, într-un număr viitor al revistei „Antares“, se va putea fâli cu ele. Îl invidiem.

„Terorist devii dacă ai aceleași idealuri cu un mic grup. Marile revoluții care au schimbat lumea au început cu un mănunchi de teroriști care dacă au învins au devenit stâlpi ai istoriei. Dacă nu, au devenit noroi sub șinele căruțelor sau șenilele tancurilor. Teroriștii m-au interesat dintotdeauna, așa că fiind în anii '80 la vârsta lui Hristos, poezia și formația m-au împins în continuare pe drumul meu care atunci și ulterior s-a dovedit și drumul teroriștilor Generației '80.“

„Șeful revistei s-a spălat pe mâini, iar cronicarul dacă e prost, prost moare. Dacă nu simte timpul, șuvoiaele de aer proaspăt ce vin peste câmpuri, se va intoxica după puțin timp, înglodat în paie și pleavă, crezând în sinea lui că l-a apucat pe ben Laden de barbă! Cred că asta a gândit și vulpoiul de Ion Cristoiu atunci când a dat rubrica despre scriitorii tineri și cărțile lor unui independent care a fost în vizită la «Cenaclul de luni».“

„Nu știi dacă optzeciștii s-au adunat undeva la Sala Palatului sau în sala unui cămin cultural depărtat sau la Universitatea din București pentru a pune de un program estetic! Cred că o generație poate să aibă un program estetic și din naștere. De ce nu? Tocmai intuirea unui program estetic din cărțile lor/noastre, intuirea și detalierea acestui program estetic au născut Generația '80.“

citate surescitate

„Dar fiecare dintre noi poate să propună fragmente din acest program. El n-a fost o DADA și nici o ladă în care să fim băgați de Nicolae Manolescu pentru a „mura“, mai popular „acri“, optzecismul. Am mai spus-o: optzecismul a curățat morții în putrefacție de pe câmpul aglomerat al poeziei. I-a propus un nou început.

„Am apreciat întotdeauna că optzecismul a apărut în sânul unei culturi dirijate. Poate asta l-a și accentuat. În sânul unei libertăți absolute nu știu dacă ne mai năstem și ne puteam afirma ca optzeciști. Optzecismul a avut timp destul să-și spună cuvântul. Știu câțiva oameni care urăsc optzecismul și dacă ar fi după ei l-ar îmbrăca în mantaua cea mai sângeroasă a lui Dracula. Mulți mă sfătuiesc să mă las de optzeciști. Vă închipuiți ce prostie!“

„Știu că Generația '80 nu e iubită. Deseori nici ea nu se mai iubește pe sine. Unii se cred prea mari să mai fie optzeciști. Alții ar vrea ca optzeciștii să fie numai ei. Nici prima și nici a doua variantă nu vor avea efect asupra scrisului fiecăruia dintre cei care au scris în acei ani și au făcut-o cu talent sau cu program, cum ziceți dv.!“

(Valeriu Bârgău - „Cafeneaua literară“)

Premiile ANTARES

La Galați, în ziua de 18 mai a.c., au fost acordate Premiile revistei „Antares” pentru anul 2002:

Opera Omnia: Dumitru Radu Popescu

Cartea anului: **Vămile depresiei**, de Marius Tupan

Eseu: Atitudini literare, de Cassian Maria Spiridon

Debut în manuscris: **Mersul munților pe bicicletă**,

de Roxana Solescu

Ordinul Cavalerilor Danubieni în rang de Cavalier al Literelor:

Medalie de aur: Cezar Ivănescu, George Astaloș

Medalie de argint: Adam Puslojic, Ioan Flora,

Valeriu Stancu, George Vulturescu

Nominalizări pentru Premiile Uniunii Scriitorilor din România pe anul 2002

Proză

1. Ruxandra Cesereanu, **Tricephalos**, Editura Dacia
2. Dan Stanca, **Drumul spre piatră**, Editura Fundația PRO
3. Bogdan Suceavă, **Imperiul generalilor târzii și alte istorii**, Editura Dacia

Poezie

1. Nicolae Coande, **Fundătura Homer**, Editura Dacia
2. Dinu Flămând, **Tags**, Editura Dacia
3. Mihai Gălățanu, **Diapazonul plictisit**, Editura Dominus
4. Vasile Gârneț, **Câmpia Borges**, Editura Vinea
5. Ion Mircea, **Șocul oxigenului**, Editura Vinea
6. Doina Uricariu, **Inima axonometrică**, Editura Universalialia

Dramaturgie

1. Olga Delia Mateescu, **Ferma de struți**, Editura Cartea Românească
2. D.R. Popescu, **Bram Stoker și contele Dracula**, Editura Amarcord
3. Cornel Udrea, **Salina de cărbuni**, Editura Napoca Star

Critică, istorie și teorie literară

1. Mircea A. Diaconu, **Ion Creangă. Nonconformism și gratuitate**, Editura Dacia
2. Mircea Muthu, **Balkanismul literar românesc**, Editura Dacia
3. Eugen Negrici, **Literatura română sub comunism**, Editura Fundația PRO

Eseu/publicistică

1. Ștefania Mincu, **Miorița**, Editura Pontica
2. Mircea Mihăieș, **Atlanticii imaginari**, Editura Universității de Vest
3. Marius Oprea, **Banalitatea răului**, Editura Humanitas

Traduceri din literatura universală

1. Ion Acsan - Flavius Josephus, **Autobiografie. Contra lui Apion**, Editura Hasefer
2. Marius Dobrescu - Ismail Kadare, **Generalul armatei moarte**, Editura Polirom
3. Bogdan Ghiu - Charles Baudelaire, **Inima mea dezvăluită**, Editura EST
- Henri Bergson, **Energia spirituală**, Editura Meridiane
4. Nicolae Iliescu - Arkadi Avercenko, **Farsa lui Mecena. Podhodțev și ceilalți doi**, Editura Paralela 45
- Arkadi Strugațki și Boris Strugațki, **Orașul damnat**, Editura Paralela 45
5. Mihai Nemeș - Guillaume Apollinaire, **Alcooluri. Bestiarul. Vitam impendere amore**, Editura Polirom
6. Emil Iordache - Daniil Harms, **Mi se spune capucin**, Editura Polirom
7. Ioana Pârvolescu - Maurice Nadeau, **Să fie binecuvântați**, Editura EST
8. Vasile Sav - Sfântul Augustin, **Scrieri**, Editura Crater

Memorialistică

1. Vasile Andru, **Yaatra. Jurnal în India**, Editura Allfa
2. Gabriel Liiceanu, **Ușa interzisă**, Editura Humanitas
3. Monica Lovinescu, **Jurnal**, Editura Humanitas
4. Nicolae Manolescu, **Cititul și scrisul**, Editura Polirom
5. Tia Șerbănescu, **Femeia din fotografie. Jurnal 1987-1989**, Editura Compania
6. Liviu Ioan Stoiciu, **Jurnal stoic din anul revoluției, urmat de contrajurnal**, Editura Paralela 45

fapte culturale

Dicționare și ediții critice

1. Cornelia Pillat, **Ion Pillat, opere**, vol. IV, Editura Du Style
2. Mircea Coloșenco, **Nichita Stănescu. Opere**, vol. I-III, Editura Univers Enciclopedic
3. Cicerone Ioanițiu, **Victimele terorii comuniste**, Editura „Mașina de scris”
4. Virgil Petrovici, **Pădurea spânzuraților, un film de Liviu Ciulei**, Editura Tehnică

Literatura pentru copii și tineret

1. Mircea Cărtărescu, **Enciclopedia zmeilor**, Editura Humanitas
2. Doina Cetea, **Binoclul motanului Potifar**, Editura Soc. Cult. „Lucian Blaga”
3. Alexandru Mușina, **Și animalele sunt oameni**, Editura Aula

Debut

1. Marius Barna, **Erotica 2000/** teatru, Editura Paralela 45
2. Iulian Băicuș, **Ideile bursuce/** poezie, Editura Paralela 45
3. Alexandra Ciocârlie, **Juvenal/** istorie, critică literară, Editura Academiei
4. Ștefania Coșovei, **Deziluziiluzii/** poezie, Editura M.L.R.
5. Daiana Cuibus, **Introducere în logosul blagian/** istorie, critică literară, Editura Bibl. Metropolitană București
6. Mariana Criș, **O catedrală blestemată de îngeri/** poezie, Editura M.L.R.
7. Adrian Lăcătuș, **Urmuz/** istorie, critică literară, Editura Aula
8. Andrei Peniuc, **Un animal mic/** poezie, Editura Pontica
9. **Mic manual de terorism/** poezie, Editura Ziua
10. Virgil Podoabă, **Între extreme/** istorie, critică literară, Editura Dacia
11. Constantin Popescu, **Mesteci și respiri mai ușor/** proză, Editura Cartea Românească
12. Eugenia Țarălungă, **Mici unități de percepție/** poezie, Editura M.L.R.
13. Călin Teuțișan, **Fețele textului/** istorie, critică literară, Editura Limes

ana dobre

Provincie, provincial, provincialism

Un spațiu populat de oameni cu gândurile și sentimentele lor, de aspirațiile și visele lor, se conturează doar înșirind acești termeni. Cum nimic nu există în afara unei condiționări, a unor relații cu alte spații, desigur că spațiul provinciei e văzut în legătură cu alt spațiu populat, de asemenea, de oameni cu gândurile și sentimentele lor, de visele și aspirațiile lor, spațiul unui centru, pe care, printr-o convenție acceptată, îl numim *capitala*. Relația care se impune e cea de la superior la inferior. Supunând-o interogației, te poți plasa în *afară* sau *înălăuntrul*.

Din *afară*, capitala devine un spațiu dorit, un Eldorado pentru toți cei care caută o legitimitate, o recunoaștere a muncii, a talentului lor. Provincia incumbă, în acest punct, un sens peiorativ. Reprezintă o valoare tot ce are acordul capitalei, al centrului, tot ce se circumscrie spațiului ei, indiferent ce domeniu ai avea în vedere. Aceasta nu înseamnă că nu pot apărea certe valori în *provincie*, dar că ele nu intră într-un circuit al valorilor acceptate sau neacceptate, decât dacă au și girul centrului.

Vechea dispută a *centrelor de influență*, de propagare a culturii, cultura majoră, cultura minoră, imitația sau conformarea la un canon cultural al centrului, toate reapar. Din *înălăuntrul*, consideri că totul e o falsă problemă. Nu există granițe, diferențieri între *capitală* și *provincie*. Oamenii de cultură sunt aceiași *acolo* și *aici*. Adică: iubesc actul de cultură, sunt uniți de un ideal, de spiritualitate într-o lume pragmatică. Din *înălăuntrul* așa pare. Însă depinde de unde vrei să vezi lucrurile: *dinlăuntrul/din afara* capitalei sau provinciei.

Din *înălăuntrul* capitalei, provincia îi este subordonată, asemenea vasalului față de nobilul feudal. Nu poți îndrăzni, nu-ți poți permite multe libertăți de teama de a nu supăra stăpânul. Adevăratul nobil, însă, e un Orfeu și un Mecena, un Zeus care admite și aprobă insolenta lui Prometeu. Nici un act creator n-a fost posibil fără *răzvrătire* împotriva unui canon general admis, ale cărui sensuri se epuizează la un moment dat. De aici, un sens: *provincial* e acela care admite vasalitatea, deci conformistul.

Din *înălăuntrul* provinciei, capitala e un Olimp, sau un Infern, sau amândouă în același timp, exercitând o extraordinară fascinație. E un Olimp populat cu zei, cu ierarhii canonice și canonizate, admise sau contestate. Relația superior/inferior există și în interiorul acestui spațiu atât de dorit de provincial. Semnalele vin prin disputele din reviste, dispute a căror virulență e atenuată doar de pauza dintre vorbă și cuvânt, sau colportate de indivizi rejețați de centru, dar care-și reclamă, în provincie, cu suficiență, apartenența la acest spațiu căruia îi aparțin doar prin adresa din buletin. Există po-

lemişti, există dispută, nu și polemică. Aceasta pentru că orice polemică are în punctul originar o idee, nu un orgoliu (sau nu numai orgoliu). Fiecare își vrea *faliții* lui ca să aibă sentimentul superiorității. Apare o nouă categorie: *provincialii din Capitală*.

Nimeni însă, dintre *capitaliști* (vorba lui Cașavencu), nu va admite existența unei asemenea pătri socio-profesionale. Nu, pentru că locuind un/într-un spațiu te contaminezi, volens-nolens de spiritul lui. Așa cred ei. Se poate și invers. Depinde unde te plasezi: în *afară* sau *înălăuntrul*.

Din *afara* capitalei, spațiu al pierzaniei, îți adori *locul* tău, provincia, „locul unde nu se întâmplă nimic“, unde nu există evenimente mari, iar viața se derulează lin, molcom, fără conflicte mari, unde toți se cunosc și se salută, unde se cunosc infamiile și strălucirile, și *nimeni nu zice nimic* pentru a nu tulbura liniștea de suprafață. Iată, vorba unei eroine a lui Coelho, provincia te învață cum să ascuți o inimă și să-i pricepi instinctele, pentru că, prin convenție, aici viața e mai aproape de natură, de primitivitate. Acesta este *provincialul ca spirit provincial*, cel care se va strădui să te

insurgent e pus să o plătească. Al doilea criteriu, dovedește suficiența și aroganța. Prietenia iarăși nu e posibilă. Așa se naște polaritatea capitală/provincie, superior/inferior. Al treilea criteriu e ideal și iese din discuție. Cum poți armoniza idealul cu realul? Doar echivalându-le, considerând că unul e răsfrângerea celuilalt, imaginea unuia sau altuia în oglindă. Eu de aici sunt tot eu de acolo.

După primele două criterii, ecuația de inegalitate capitală/provincie există. În cadrul lor apar *provincialii provinciali* și *provincialii din capitală*. Provincialismul nu se localizează, nu e reducibil la un anume spațiu: e permanent ca aerul. Astfel: doar fiindcă ești/exiști capitală nu înseamnă că nu poți fi provincial, după cum doar fiindcă ești/exiști în provincie nu înseamnă că ești și provincial. Ecuația trebuie admisă căci sunt oameni care acceptă vasalitatea, tutela, dorindu-și-o pentru a-și dovedi lor înșiși că sunt utili, înspăimântați de lumina prea puternică a soarelui, incapabili să-și țină singuri parasolarul. Sunt arbuștii ce cresc la umbra marilor arbori. Unii pot fi și Rodin, și Brâncuși. Admiri geniul lui Rodin, care și-a crescut propriul arbore, dar nu se poate să nu

fonturi în fronturi

convingă de superioritatea provinciei față de șacalismul capitalei. Acesta este *provincialismul*, care presupune acceptarea suficientă a spațiului considerat un absolut și disprețul pentru „capitaliști“. Răzvrătirea împotriva unui canon (al capitalei sau al provinciei) nu poate veni de la această categorie. Aceștia se grupează, au filiale, societăți, adrese pe Internet etc. pentru a se amăgi cu *gloria* lor, pentru a se împărtași din aerul mediocrității pe care îl întrețin cu înverșunare naivă. Capitala e, pentru ei, ceea ce e Moscova pentru surorile lui Cehov: un spațiu spre care aspiră, dar unde nu ajung niciodată, căci le lipsește curajul *călătoriei* și mai ales al riscurilor călătoriei. Nu ei sunt insurgenții clamați de un spirit nou al literaturii. E posibil ca acesta să vină *din afară*. De aici, cultul centrului, întreținut în templul mediocrității.

Din *afara* provinciei, faptele pot fi privite aplicând legile prieteniei ale lui Socrate. Îți poți face un prieten, gândind că-ți este superior, inferior sau egal. Primul criteriu nu e posibil; din punct de vedere psihologic, „capitalistul“ nu va admite o superioritate din partea provincialului și, e posibil, ca nici provincialul să nu admită superioritatea „capitalistului“. Starea de conflict se naște din confruntarea orgoliilor. Provincialul trebuie să rămână cu provincia lui și să admită superioritatea centrului. E un canon. A te abate e o impietate pe care provincialul

admira și insurgența lui Brâncuși, care n-a acceptat vasalitatea. Căci atunci când a făcut-o Brâncuși *nu era Brâncuși*. El a devenit Brâncuși abia după ce și-a plantat propriul arbore. Câteodată, provincialii pot planta propriul lor copac și-i pot privi, din perspectiva curajului talentului lor, creșterea.

Al treilea criteriu, ecuația de egalitate, e posibil în ideal și-n ireal... O, când va fi un cântec de alte primăveri?! Un răspuns pragmatic: când se vor șterge granițele dintre sat și oraș. Dar aici se ivește problema polarității cultură/civilizație. Cultura nu influențează: civilizația, nu există un raport direct între un și alta. Îmi vine în minte un răspuns al lui F. Tușea pe această temă: India are o cultură milenară, având un ascendent spiritual asupra multor societăți moderne; ca civilizație e în epoca de piatră față de America. Dar, din punct de vedere al culturii, America e Ghana lângă India... Categoriile discutate sunt în afară relației cultură/civilizație, dacă le raportăm la același spațiu cultural, București - Iași, d exemplu.

O concluzie: în cultură există provincii doar fiindcă ne place să credem că există, doar fiindcă le gândim, doar fiindcă le-am inventa. În cultură nu există sau n-ar trebui să exist spații majore, spații minore. Veșnicia se poate naște și în provincie, și în capitală.